

SZAKDOLGOZAT

Matheisz Máté Zoltán
2019

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK ALAPSZAK
LEVELEZŐ TAGOZAT

DEMOKRATIZÁLÓDÁS A KÖZEL-KELETEN:
AZ ARAB TAVASZ ÉS LÍBIA PÉLDÁJA

Készítette: Matheisz Máté Zoltán

Budapest, 2019

Tartalom

ÁBRAJEGYZÉK	4
BEVEZETÉS	5
1. DEMOKRÁCIA ÉS A KÖZEL-KELET	6
2. AZ ARAB TAVASZ	8
3. LÍBIA TÖRTÉNELME AZ ÁLLAM KIALAKULÁSÁTÓL NAPJAINKIG	11
3.1. Líbia állam kialakulása	11
3.2. A Kadhafi-rendszer	15
3.3. Az első líbiai polgárháború	20
3.4. Líbia a két polgárháború között	24
3.5. A második líbiai polgárháború	26
4. A LÍBIAI RENDSZER BUKÁSÁNAK REGIONÁLIS ÉS GLOBÁLIS HATÁSAI	30
4.1. Regionális hatások	30
4.2. Globális hatások	32
6. LÍBIA LEHETSÉGES JÖVŐKÉPEI – KONSZOLIDÁCIÓ VAGY KÁOSZ?	35
6.1. Nyugati típusú demokrácia létrejötte	35
6.2. Egy új diktatúra kialakulása	37
6.3. Teljes anarchia	39
ÖSSZEFOGLALÁS	41
FELHASZNÁLT IRODALOM	42

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Líbia régiói

Forrás: Libya's Escalating Civil War, mei.edu, 2015.06.18.

<https://www.mei.edu/publications/libyas-escalating-civil-war>

2. ábra: Moammer Kadhafi arcai

Forrás: Libya: Muammar Gaddafi's secrets finally revealed, bbc.com, 2014.02.13.

<https://www.bbc.com/news/world-africa-25979532>

3. ábra: Szétlőtt tábla Moammer Kadhafi portréjával

Forrás: A Turkish CEO who witnessed the fall of Gaddafi in Libya, trtworld.com, 2018.10.19.

<https://www.trtworld.com/magazine/a-turkish-ceo-who-witnessed-the-fall-of-gaddafi-in-libya-20991>

4. ábra: Khalifa Haftar tábornok

Forrás: The true face of Libya's Khalifa Haftar, en.rfi.fr, 2019.04.09.

<http://en.rfi.fr/africa/20190409-man-behind-libyas-khalifa-haftar>

BEVEZETÉS

A 2011-ben indult arab tavasz alapjaiban rengette meg az érintett régiót, és döbbsentette meg az egész világot. A hatásai és az utóélete azonban minden országban más és más volt. Líbia szemszögéből fogjuk most megvizsgálni, hogy mi vezetett a megmozdulásokhoz, milyen eredményekkel zárult a felkelés és a diktátor uralmának megdöntése, és milyen következményekkel járt mindez.

Először a demokráciával, mint fogalommal kell foglalkoznunk, majd a demokrácia és Közel-Kelet kapcsolatát kell elemeznünk, hogy megértsük a végbemenő változások természetét és fontosságát. Ezután rövid összefoglaló következik az arab tavaszról, elhelyezzük térben és időben, valamint végig vesszük a főbb állomásokat, és a különböző országok jelentősebb eseményeit és a megmozdulások eredményeit.

Líbia történelmével folytatjuk majd, egészen a gyarmati időktől kezdve a második világháborún át, az azt követő monarchiáig. Ezután érünk el Moammer Kadhafi felemelkedéséig, és a rendszere bemutatásáig. Kadhafi tevékenységének bemutatása után az őt elsöprő arab tavasz líbiai történései következnek, majd a két polgárháború közötti időszak leírása. A történelmi rész utolsó alfejezete a második líbiai polgárháborúról szól majd, ami napjainkban is tart.

Miután megismerkedtünk Líbia modernkori történelmével, áttérünk az arab tavasz és Kadhafi bukásának regionális és globális hatásaira. Megvizsgáljuk, hogy az azóta eltelt időszakban milyen változások, fontosabb események történtek a régióban és a világban, melyekre hatással volt a líbiai rendszer bukása.

Az utolsó fejezet pedig egy elmélkedés arról, hogy a korábban tárgyaltak függvényében milyen jövőképek állnak Líbia előtt. Idővel létrejöhet vajon egy nyugati típusú demokrácia? Vagy ismét egy diktátor uralma alá kerül az ország? Esetleg végérvényesen teljes káoszba és anarchiába süllyed Líbia?

1. DEMOKRÁCIA ÉS A KÖZEL-KELET

Ahhoz, hogy megértsük a Közel-Kelet és tágabb értelemben az arab világ viszonyát a demokráciához, először is tisztáznunk kell, mi is az a demokrácia valójában. A demokrácia egy politikai rendszer, melynek gyökerei az ókori Görögországban keresendők. A demokrácia lényege leegyszerűsítve az, hogy a közösség minden választójoggal rendelkező tagja részt vehet a közügyek eldöntésében. Ezt jellemzően választójog biztosításával lehet elérni, melyet a társadalom teljes vagy nagyon széles rétegére ki lehet terjeszteni.¹

A modernkori demokráciák kialakulásának közvetlen előzményei az angol alkotmányos monarchia létrejötte, a felvilágosodás, az Amerikai Egyesült Államok megszületése és a francia forradalom voltak.

Napjainkban a demokrácia legfontosabb kritériumai a következők²:

- Jogállamiság, alkotmányosság
- Jogegyenlőség: minden állampolgár azonos jogokkal rendelkezik
- Népszuverenitás: a hatalom a nép kezében van
- A hatalmi ágak szétválasztása – a törvényhozás, a bírói hatalom és végrehajtás egymástól független
- Szólás és sajtószabadság
- A kormány választások útján kerül hatalomra

Megkülönböztetünk közvetlen és közvetett demokráciákat. A közvetlen, vagy másnéven direkt demokrácia alapelve, hogy a közösség minden tagja részt vesz a döntésekben, azonos szavazati súllyal. A közvetlen demokrácia eszközei a népgyűlés és a népszavazás. A közvetett, vagy más néven képviseleti demokráciában ezzel szemben a választók szavazataikkal egy-egy pártot támogatnak, és a hatalmat ezáltal rájuk ruházzák. A pártok olyan politikai szervezetek, melyek a politikai hatalomban történő minél nagyobb részesedésre törekszenek, hogy ezáltal képviseljék a szavazók érdekeit. A modernkori, nyugati típusú demokráciákban a többpártrendszer (pl Magyarország, Németország), vagy a kétpártrendszer (Nagy-Britannia, USA) jellemző.

---

¹ Az athéni demokrácia kialakulása jellemzői, tortenelemklub.com. 2014.04.13.

<https://web.archive.org/web/20140413131554/http://tortenelemklub.com/okor/99-az-atheni-demokracia-kialakulasa-jellemzi-tanulmany?catid=3%3Aokori-goeroegoek#> Megtekintve: 2019. április 19.

²A MODERN DEMOKRÁCIÁK MŰKÖDÉSE, debrecen.magiszteralapitvany.hu. 2018.09.03.

http://debrecen.magiszteralapitvany.hu/wp-content/uploads/2015/10/TO_67.-

[A modern demokrácia kialakulása jellemzői, tortenelemklub.com. 2014.04.13.](#) Megtekintve: 2019. május 3.

A demokráciában a parlament felelős a törvényalkotásért, és felügyeli a kormány tevékenységét. A parlament lehet egy- vagy kétkamarás, szerkezetét tekintve pedig szimmetrikus vagy aszimmetrikus. A miniszterekből, államtitkárokból és a miniszterelnökből (kormányfő) álló kormány felel a döntések végrehajtásáért és a közigazgatásért. Mivel egy demokráciának a választások a legfontosabb alappillérei, így szigorú kritériumoknak kell megfelelniük. A választójognak általánosnak kell lennie, nem lehet vagyoni cenzushoz, származáshoz, társadalmi ranghoz kötni. A szavazatoknak egyenlőnek kell lennie, minden állampolgár szavazata ugyanakkora súllyal kell, hogy latba essen. A szavazásoknak továbbá titkosnak és közvetlennek kell lenniük.³

A fent vázolt modernkori demokrácia a Közel-Kelet és Észak-Afrika országaiban szinte teljesen ismeretlen fogalom volt az Egyesült Államok terrorellenes háborújának megindításáig. A régió legtöbb államában a gyarmati idők elmúlása és az Oszmán Birodalom összeomlása után valamilyen autoriter rendszer kezdett kibontakozni. Jordániában a Hasemita dinasztia vezetésével alkotmányos monarchia, míg Szaúd-Arábiában az Ál-Szaúd család vezette abszolút monarchia jött létre. Irán jelenleg is elnöki teokratikus köztársaság, ahol a legfőbb hatalom a vallási vezetők kezében van. Az Irán szomszédságában található Irak hivatalos államformája köztársaság volt, de Szaddam Husszein katonai diktatúrája uralta az országot egészen a 2003-as amerikaiak vezette koalíció inváziójáig. A harmadik világban lezajlott demokratizálódási folyamatok, mint aminek Latin-Amerikában vagy Délkelet-Ázsiában voltunk tanúi, teljesen elkerülték a térséget. Az USA által exportált demokrácia Afganisztánban megbukott, és folyamatos a külföldi katonai jelenlét. Irakban felemás eredményeket hozott. A nemzetközileg elismert bagdadi kormányt demokratikusan választják, ugyanakkor a központi kormány hatóköre nem terjed ki az ország egészére. Annak ellenére, hogy az USA létrehozta a demokratikus berendezkedéshez szükséges intézményeket, és szabad választásokat is tartottak már az országban, a rendszer működtetéséhez jelentős létszámú katonát kell állomásoztatni Irakban. Közbiztonság továbbra sem létezik, mindennaposak a merényletek és a fegyveres összecsapások, a nép pedig megszállóként tekint az amerikaiakra és a szövetséges haderőre. Afganisztán és Irak jó példája annak, hogy amíg a belső feltételek nem adóttak, addig hiába próbálják külföldről, külső nyomással kierőszakolni a demokratizálódást, nem a megfelelő eredményt fogják elérni. Egy ilyen változásnak belülről kell elindulnia, ahogy az

---

³A MODERN DEMOKRÁCIÁK MŰKÖDÉSE, debrecen.magiszteralapitvany.hu. 2018.09.03.

http://debrecen.magiszteralapitvany.hu/wp-content/uploads/2015/10/TO_67.-

[A modern demokrac%C3%A1ci%C3%A1k m%C5%B1k%C3%B6d%C3%A9se.pdf](#) Megtekintve: 2019. április 20.

Törökországgal is történt a 1920-as években, Kemal Atatürk idején.⁴

A demokratizálódás hiánya a térség országaiban a mesterséges államalakításra, az iszlámnak a világi rendszerekhez fűződő bonyolult viszonyára, a nagy múltú uralkodócsaládok regnálására vezethető vissza. Továbbá az észak-afrikai és közel-keleti országokban hagyományosan jelentős befolyása van a katonaságnak, holott a nyugati társadalmakban civil ellenőrzést alkalmaznak a fegyveres erők fölött. Az erős, autoriter kormányzás az ország stabilitása felett is örködni kíván. Ezek az országok ugyanis vallási, törzsi és etnikai szempontból is sokszínűek. Ez a sokszínűség erős kontroll nélkül hamar belső konfliktusokhoz, polgárháborúhoz vezethet, ha a társadalom még nem érett meg arra, hogy békésen éljenek egymás mellett a különböző csoportok, illetve ha ezt a gazdasági és biztonsági helyzet sem teszi lehetővé.

Néhány térségbeli országban elindult valamiféle liberalizálódás vagy demokratizálódási folyamat a 2000-es évek elején. Volt, ahol választásokat is tartottak, ugyanakkor a reformok továbbra is korlátozottak. Úgy tűnik, mintha a regnáló vezetés csak annyit lazít a gyeplőn, ami feltétlenül szükséges, és ami még nem veszélyezteti saját uralmát. Ugyanakkor egyre többször hallani a térség országaiban az elégedetlenkedő nép hangját, és ezek a hangok politikai változásokat követelnek. Így érünk el 2010 végére, az arab tavasz előestéjére.⁵

2. AZ ARAB TAVASZ

Arab tavasznak nevezzük azt a kormányellenes tüntetéssorozatot, amely 2010 decemberében robbant ki, és Tunéziából indulva végigsöpört Észak-Afrika és a Közel-Kelet arab országaiban. Elnevezése utalás az 1848-as európai forradalmi hullámra, melyet a népek tavaszának nevezünk.

A térség országaiban évtizedek óta halmozódott a feszültség. A népességrobbanás, a társadalom nagy részének leszakadása és az szélesebb, egyszerűbb néprétegek és a „kiváltságos” osztály között egyre mélyülő szakadék fűtötte az elégedetlenséget. A hatalom emberei, vagy a vezetői körhöz közel állók több országban is fényűző életet éltek, ami szúrta a szemét a szegénységben élő tömegeknek. A vezetés nem riadt vissza az erőszak alkalmazásától, ha a fennálló rendet megzavaró tüntetést kellett leverni, vagy csak egyszerűen biztosítani a hatalom szilárdságát. Erre a célra fegyveres erőket vetették be: a jól felszerelt, nagy létszámú hadsereget vagy a

---

⁴ Csicsmann László, 2008: Demokratizálódás a Közel-Keleten és Észak-Afrikában, 247. o.

⁵ Csicsmann László, 2008: Demokratizálódás a Közel-Keleten és Észak-Afrikában, 248. o.

szervezett, jól kiépített titkosszolgálatokat alkalmazták. Az érintett országokban vagy semmilyen, vagy csak kirakatdemokrácia létezett.⁶

Ezáltal a tüntetések jelszavai is a fent vázolt problémákra követelték a választ: emberi méltóság, társadalmi igazságosság, szabadság, és természetesen a rezsím bukása. A megmozdulásokon nem jelentek meg a szokásos arab összefogást hirdető szólamok, és nem kaptak vallásos színezetet sem. A nép egyszerű emberei fejezték ki világi problémáikat: a demokrácia hiányát, a mindent átjáró korrupciót, az elit érinthetlenségét. Korra, nemre és vallásra való tekintet nélkül vonultak az utcára az emberek, és a nacionalizmus volt az, ami összekötötte őket. A tüntetések jelképei az ország nemzeti zászlajai lettek, és a résztvevők saját nemzeti hovatartozásukat hirdették.⁷

A 2010. december 17-én Tunéziában önégetéssel öngyilkosságot elkövető Mohammed el-Búazízi esete indította el a tüntetéseket. Az események eddig nem tapasztalt, megdöbbentő gyorsasággal követték egymást. A megmozdulások egyfajta dominóeffektust indítottak el a térségben, ahogy egyik országot a másik után érte el az arab tavasz. A megmozdulások, tüntetések szervezésében, nyomonkövetésében, valamint a nagy és folyamatos nyilvánosság biztosításában óriási szerepe volt a különböző közösségi hálózatoknak (Facebook, Twitter) valamint az okostelefonoknak és az internet széleskörű elérésének. Ezeket az érintett országok kormányai ott korlátozták, ahol csak tudták. Ennek ellenére az arab tavasz terjedését nem tudták megfékezni.

Tunéziában a jázminos forradalomnak is nevezett megmozdulássorozat a regnáló elnök, Zín el-Ábidín ben Ali lemondásához vezetett, 2011. január 14-én.⁸ Az ország a demokratikus átalakulás útjára lépett, 2011-ben és 2014-ben szabad választásokat tartottak, ugyanakkor az országot próbára teszi a nehéz gazdasági helyzet és a magas munkanélküliség.

Egyiptomban 2011. január 25-én törtek ki tüntetések Hoszni Mubarak 30 éve működő rendszere ellen. Mivel a megmozdulások közel egy hónapon keresztül nem csillapodtak, az államfő kénytelen volt lemondani február 11-én. A 2012-ben tartott választásokon a Muszlim Testvériség nevű iszlamista mozgalomhoz köthető párt, a Szabadság és Igazságosság Pártja nyert, élén Mohamed Murszival. Mivel a zavargások, utcai megmozdulások továbbra sem csillapodtak és a közrend sem állt helyre, a hadsereg egy év után eltávolította az elnököt hivatalából. A 2014-ben tartott újabb választásokon a volt hadseregparancsnok, Abdel-Fattáh

---

⁶ N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 86. o.

⁷ N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 87. o.

⁸ Tunisia: President Zine al-Abidine Ben Ali forced out, bbc.com, 2011.01.15.

<https://www.bbc.com/news/world-africa-12195025> Megtekintve: 2019. április 20.

esz-Szíszi nyert, aki vasmarokkal kezdte újjászervezni az államot, megszilárdítani hatalmát és mindent megtett, hogy leszámoljon az iszlamistákkal.⁹

Szíriában 2011. március 15-én kezdődtek előbb békés tüntetések, melyek később erőszakos megmozdulásokba torkolltak, és végül polgárháború alakult ki. A harcok miatt milliók hagyták el otthonaikat, és becslések szerint 370,000 és 570,000 közé tehető a halálos áldozatok száma.

¹⁰ Az országban dúló konfliktus során a kormányerők, az Iszlám Állam és több fegyveres felkelőcsoporthoz küzdött egymással, miközben a térségbeli hatalmak vagy az USA és Oroszország saját érdekeiknek megfelelően nyíltan vagy titkosan támogatta valamelyik felet. Bassár el-Aszad végül hatalmon maradt, és a polgárháborús harcok mostanra lecsengtek. A kurd területek és dzsihadista frakciók által uralt Ildíb tartomány kivételével sikerült az országban helyreállítani a központi hatalmat. A szíriai polgárháborúban fontos szerepet játszottak a vallási (sííta, szunnita, és egyéb vallási kisebbségek) valamint az etnikai (arab, kurd) törésvonalak mentén húzódó ellentétek.¹¹

Annak ellenére, hogy a Marokkói Királyságban a politikai helyzet viszonylag stabil volt, és szabadon választott parlament valamint többpártrendszer működött, szintén tüntetések robbantak ki 2011 elején, nagyobb társadalmi egyenlőséget és jobban működő demokráciát követelve. IV. Mohamed király előrehozott választásokkal, alkotmányreformmal és a szegénység felszámolását célzó gazdasági intézkedésekkel elérte a kedélyek csillapodását. 2011-ben az iszlamista Igazság és Fejlődés Pártja került hatalomra, majd két évvel később komoly kormányválságba kerültek, de a mai napig hatalmon maradtak.¹²

Szaúd-Arábiában csak elszigetelt, kevésbé jelentős megmozdulások voltak, amiket az uralkodó kemény kézzel vert le, esélyt sem adva az események eszkalálódásának. A sííta többségű, de szunnita hatalmi elit által irányított Bahrein szintén szaúdi segítséggel verte le a tüntetéseket 2011-ben.

Jordániába a magas megélhetési költségek miatt vonultak utcára az emberek. II. Abdullah király válaszul feloszlatta a kormányt, és reformokat helyezett kilátásba, így véve elejét annak, hogy

---

⁹Öt évvel ezelőtt söpört végig az arab tavasz az észak-afrikai és közel-keleti térségen, hvg.hu. 2016.01.24. https://hvg.hu/vilag/20160124_Ot_evvel_ezelott_soport_vegig_az_arab_tav Megtekintve: 2019. április 21.

¹⁰ More than 570 thousand people were killed on the Syrian territory within 8 years of revolution demanding freedom, democracy, justice, and equality, syriahr.com. 2019.03.15. <http://www.syriahr.com/en/?p=120851> Megtekintve: 2019. április 21.

¹¹ Nagyhatalmi megegyezés lehet a vége a nyolc éve tartó pusztításnak, 24.hu, 2019.03.07. <https://24.hu/kulfold/2019/03/07/sziria-polgarhaboru-aszad-usa/> Megtekintve: 2019. május 3.

¹² Öt évvel ezelőtt söpört végig az arab tavasz az észak-afrikai és közel-keleti térségen, hvg.hu. 2016.01.24. https://hvg.hu/vilag/20160124_Ot_evvel_ezelott_soport_vegig_az_arab_tav Megtekintve: 2019. április 22.

az események kicsúszszanak a kezéből.¹³

Jemenben egy évig tartó forradalom kezdődött 2011 februárjában. Ali Abdalláh Száleh 33 éves uralma után végül lemondott, ugyanakkor a helyzet az új elnök, Abed Rabbo Manszúr Hádi hatalomra kerülése után sem stabilizálódott. 2014-ben végül polgárháború alakult ki az országban, miután a síita vallású, Száleh volt elnököt támogató húti lázadók elfoglalták a fővárost, valamint jelentős területek voltak ellenőrzésük alá. A polgárháború jelenleg is tart a rendkívül szegény országban, amit már különböző járványok és éhínség is súlyt. A húti lázadókat Irán támogatja, míg az Ádenben működő kormányt Szaúd-Arábia.¹⁴

Jól látható tehát, hogy az arab tavasz által érintett különböző országokban más-más eredménye lett a megmozdulásoknak. Volt, ahol ténylegesen demokratikus átalakítást indított el, volt ahol ki sem tudott igazán bontakozni, és volt ahol a mai napig tartó, véres háború bontakozott ki a forradalom nyomában. Ennek okai a regnáló hatalom megmozdulásokra adott reakciója, a társadalom összetétele, az ország vallási, törzsi vagy etnikai megoszlása és a gazdasági helyzet, illetve az, hogy a regionális hatalmak kit támogatnak.

3. LÍBIA TÖRTÉNELME AZ ÁLLAM KIALAKULÁSÁTÓL NAPJAINKIG

3.1. Líbia állam kialakulása

A mai Líbia területe 1912-ig az Oszmán Birodalom fennhatósága alá tartozott. Itália egyesítését követően Olaszország jelentősen lemaradt a nagy gyarmatosító hatalmakkal szemben, mint például Nagy-Britannia vagy Franciaország. Az Olasz Királyság reményei egy észak-afrikai terület megszerzésére akkor erősödtek fel, amikor a Török Birodalom elveszítette Franciaországgal szemben Algériát és Tunéziát, így a törökök befolyása és ereje meggyengült a régióban. 1902-ben az olaszok és a franciák kötöttek egy titkos megállapodást is, miszerint Marokkót Franciaország szerezheti meg a későbbiekben, Tripolitániát pedig Olaszország.¹⁵

---

¹³King of Jordan Dismisses His Cabinet, nytimes.com, 2011.02.02.

<https://www.nytimes.com/2011/02/02/world/middleeast/02jordan.html> Megtekintve: 2019. április 22.

¹⁴A világ legszívósabb gerillái, index.hu, 2018.11.23.

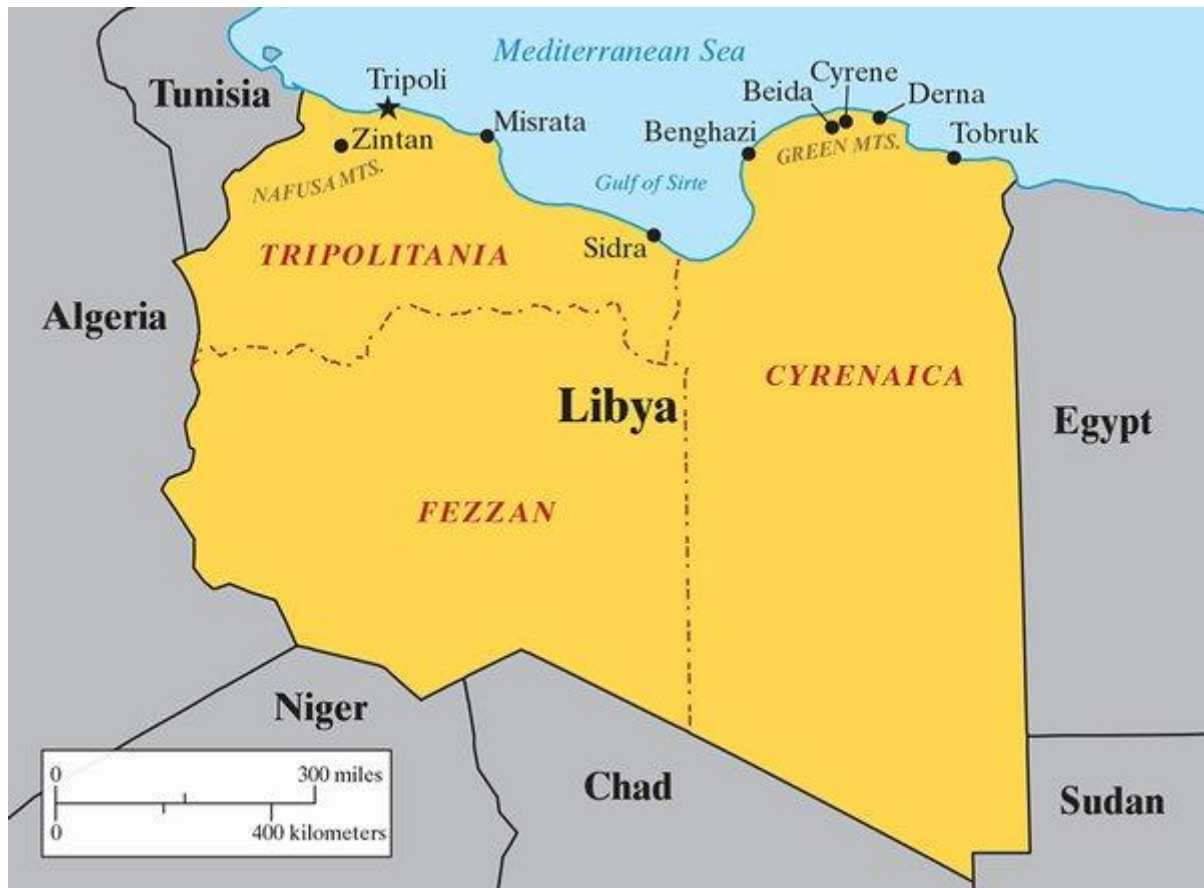
https://index.hu/kulfold/2018/11/23/jemen_huszik_milicia_felkelok_katonai_ero/ Megtekintve: 2019. április 22.

¹⁵Horváth Jenő: Líbia története az olasz gyarmati korszakban, 1911–1947, edit.elte.hu, 2012.

<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/32273/HorvathJeno.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Megtekintve: 2019. április 6.

1912. szeptember 29-én az Olasz Királyság hadat üzent a Török Birodalomnak, ezzel kitört az egy évig tartó olasz-török háború. A konfliktus olasz győzelemmel zárult, melynek eredményeként Olaszország megkapta Tripolitániát, Fezzant, Kirenaikát és a Dodekanéz-szigeteket.¹⁶

Forrás: <https://www.mei.edu/publications/libyas-escalating-civil-war>

1. ábra

Líbia régiói

Az olaszok igazán nagy lendülettel csak az első világháború befejezése után láttak neki megszervezni és stabilizálni észak-afrikai gyarmatukat. Nem volt egyszerű dolguk, ugyanis a területen meglehetősen aktív ellenállást fejtettek ki különböző csoportok. Közülük az egyik legjelentősebb a szenúszija mozgalom, mely alapítójáról és vezetőjéről, az algériai származású berber muszlimról, Szaid Mohamed Ibn Ali asz-Szenusziról kapta a nevét. A líbiai lázadók gerilla harcmodort alkalmaztak az olaszokkal szemben, melyet végül a rádió-technika és a katonai repülés fejlődésével tudott letörni az olasz vezetés.¹⁷

¹⁶ Dirk Vandewalle, 2006: A History of Modern Libya, 18. o.

¹⁷ Dirk Vandewalle, 2006: A History of Modern Libya, 31-32. o.

Több véres megtorló akció, lázadóvezérek kivégzése és oázisok feldúlása után sikerült végleg megtörni a líbiai ellenállást az 1930-as évek elejére. Ekkor már egyre nagyobb számban érkeztek telepesek Olaszországból. 1934-ben Róma Líbia elnevezéssel egyesítette Tripolitániát, Kirenaikát és Fezzánt, és kinevezték kormányzónak Mussolini egyik fővezérét, Italo Balbót, aki a fasiszta építészeti mintára megkezdte az északi területeken az építkezéseket és az infrastruktúra kiépítését.¹⁸

Az időközben kitört abesszíniai háború elterelte Olaszország figyelmét Líbiáról. A háború után ugyanakkor elkezdődött Nagy-Olaszország vagy másnéven az Olasz Birodalom létrehozásának gyakorlati megvalósítása. Ennek egyik fontos mozzanata az volt, hogy Líbia három tengerparti tartományát megszüntették, és közigazgatásilag az olasz anyaországhoz csatolták. Az olaszok terve az volt, hogy Líbia politikai, etnikai és közigazgatási szempontból „*Olaszország negyedik tengerpartjává*” válik.

A második világháborúban Líbia fontos hadszíntérré változott. Egyiptomot az olaszok Líbia irányából támadták meg 1940. szeptember 13-án. Az invázió kezdetben sikeres és lendületes volt, de megfelelő utánpótlás hiányában kifulladt. A brit csapatok december 9-én ellentámadást indítottak, és egy hét alatt visszaszorították az olasz egységeket Líbiába, majd benyomultak Kirenaikába. 1941. január 21-én bevették Tobrukot, majd február 6-án Bengázit. Mussolini segítségül hívta Hitlert, hogy a kialakult helyzettel megbirkózzon, és megmentse Líbiát: a Német Afrika Hadtest Erwin Rommel vezetésével, az olaszokkal karöltve kiszorította a briteket Líbia területéről. A hadművelet 80 km-re Alexandriától akadt el, majd a második el-alameini csata során döntő vereséget szenvedtek a tengelyhatalmak észak-afrikai csapatai. A britek és az ausztrálok heves ellentámadása rövid idő alatt kiszorította az olasz és német alakulatokat Egyiptomból, visszavonulásuk Líbiába gyakorlatilag meneküléssé vált. A britek elfoglalták Tobrukot majd Bengázit. November elején a szövetségesek partra szálltak Marokkóban és Algériában, így harapófogóba zárták keletről és nyugatról is a Líbiába szorult német–olasz egységeket. 1943. január 23-án a szövetségesek elfoglalták Tripolit, Rommel pedig kiadta a parancsot a Tunéziába történő visszavonulásra.¹⁹

A háború jelentős károkat okozott az országnak. Rengeteg utat tönkretettek, a part menti városokat lebombázták, az olaszok által kiépített korábbi infrastruktúra nagy részét megsemmisítették. Odalett az ivóvízhálózat és áramellátás. Az országban lévő olasz telepesek

---

¹⁸ Dirk Vandewalle, 2006: A History of Modern Libya, 32. o.

¹⁹Északkelet-afrikai hadműveletek, 1940-41, masodikvh.hu, 2014.04.10.

<https://web.archive.org/web/20140410113958/http://www.masodikvh.hu/hadszinterek/eszak-afrika/2164-eszakkelet-afrikai-hadmveletek-1940-41> Megtekintve: 2019. április 6.

nagy részét már 1942 végén evakuálták.

A harcok befejeztével délen a franciák, északon pedig a britek vezettek be katonai közigazgatást Líbiában, ugyanakkor az ország hosszútávú sorsa bizonytalan maradt. A háború alatt a britek egyezséget kötöttek a már korábban említett szenúzi rend vezetőjével, Mohamed Idrisz al-Mahdi asz-Szenúszival, hogy a harcok befejeztével valamiféle vezető szerepet fog kapni az országban. Erre azért került sor, mert Idrisz csapatai támogatták a briteket, és részt vettek a német-olasz erők elleni harcban. Ugyanakkor a britek végül ezt az „ígéretet” nem teljesítették.²⁰ Az olaszok a háború után beletörődtek Etiópia elvesztésébe, viszont a fasiszta idők előtt szerzett gyarmataikat továbbra is meg akarták tartani. Líbia esetében arra hivatkoztak, hogy az országban él még mindig a korábbi olasz telepések mintegy fele. Az 1947-es párizsi béke ugyanakkor megfosztotta minden gyarmatától Olaszországot. Az olasz békeszerződést 1947. szeptember 27-én írták alá, és ezzel hivatalosan is megszűnt a Líbia feletti olasz fennhatóság. Mivel sem a szövetséges nagyhatalmaknak, sem az ENSZ-nek nem sikerült megállapodnia Líbia további sorsáról, illetve a líbiai rendezés folyamatáról, végül Nagy-Britannia 1949 júniusában tett egyoldalú lépést a kérdésben: engedélyezte Idrisz emírnek, hogy a britek által felügyelt Kirenaikában kormányt alakítson és átvegye az ország belső ügyeinek irányítását.²¹ Az ENSZ Közgyűlése 1949. november 21-én hozta meg a végleges határozatot, amely deklarálta, hogy Líbiát legkésőbb 1952. január elsejéig független, szuverén állammá kell minősíteni, és a három tartomány képviselőiből álló nemzetgyűlésnek ki kell dolgozni az ország alkotmányát. 1950. november 25-én nevezeték ki az alkotmányozó nemzetgyűlés képviselőit (mind a három tartományból egyforma számban), majd a nemzetgyűlés elfogadta az alkotmányt és felajánlotta Líbia koronáját Idrisznek. 1951. április 1-jén megalakult az ideiglenes kormány, majd december 24-én megszűnt az ENSZ-gyámság Líbia fölött, és ezzel az ország Líbiai Egyesült Királyság néven függetlenné vált I. Idrisz király trónra lépésével.²²

1954-ben az országban jelentős kőolajkészletet fedeztek fel. Ennek hatására az állami bevételek robbanásszerűen kezdtek növekedni, és a világ egyik legszegényebb országa rövid időn belül hatalmas vagyonra tett szert. Az olajból származó jövedelem jelentősen megnövelte az ország

---

²⁰Horváth Jenő: Líbia története az olasz gyarmati korszakban, 1911–1947, edit.elte.hu, 2012.
<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/32273/HorvathJeno.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
Megtekintve: 2019. április 7.

²¹Horváth Jenő: Líbia története az olasz gyarmati korszakban, 1911–1947, edit.elte.hu, 2012.
<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/18315/HorvathJeno.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
Megtekintve: 2019. április 7.

²²Horváth Jenő: Líbia története az olasz gyarmati korszakban, 1911–1947, edit.elte.hu, 2012.
<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/18315/HorvathJeno.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
Megtekintve: 2019. április 7.

pénzügyi lehetőségeit, ugyanakkor a vagyont igazságtalanul osztották el. Az egyenlőtlenségek szülte elégedetlenség, illetve a hatvanas években a térségben terjedő nasserizmus és arab nacionalizmus, valamint az 1967-es hatnapos háborúra adott reakció (illetve annak hiánya: a kormány nem ítélte el az izraeli támadást, nem támogatta Egyiptomot és Szíriát, valamint nem változtatott országa angolszászokhoz fűződő viszonyán) előkészítették a terepet Moammer Kadhafi színre lépésének.

3.2. A Kadhafi-rendszer

Forrás: <https://www.bbc.com/news/world-africa-25979532>

2. ábra

Moammer Kadhafi arcai

Moammer Kadhafi 1942. június 12-én született Szirttől nem messze, Muamar Muhamad Abu-minyar el Gadafi néven, az al-Kadhafa törzshöz tartozó, földműves család gyermekeként. Sátorban nevelkedett és beduin szokások szerint élt, gyerekkorában a helyi iszlám hitoktató tanításait hallgatta. Általános iskolai tanulmányait már Szirtben kezdte meg, ahol négy év alatt végezte el az hat osztályt. Az oktatás nem volt ingyenes Líbiában, de apja úgy látta, hogy a befektetés később megtérül, ezért áldozott fia taníttatására – a családban egyébként ő volt az egyedüli fiúgyermek.²³

Az iskolában több társa is rendszeresen kigúnyolta beduin származása miatt, ugyanakkor ez

---

²³1969. szeptember 1. | Kadhafi puccsot hajt végre Líbiában, rubicon.hu
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1969_szeptember_1_kadhafi_puccsot_hajt_vegre_libiaban/
Megtekintve: 2019. április 8.

csak erősítette benne büszkeségét, és sokszor bátorította a hozzá hasonló gyerekeket. Később apja munkája miatt a Fezzán területen található Sabhába költözött a család, így a középiskolát Kadhafi már ott kezdte el.²⁴

A sabhai iskolában több tanár is egyiptomi volt, és Kadhafi hozzájutott olyan újságokhoz, illetve hallhatott olyan rádióadásokat, amik a pánarab nacionalizmust hirdették. Nagyobb rálátása lett a világra, és feszült figyelemmel és lelkesedéssel követte azokat az eseményeket, amik az arab világban zajlottak ebben az időszakban: az 1948-as arab-izraeli háború, az egyiptomi forradalom 1952-ben, vagy a szuezi-válság 1956-ban.²⁵

Kadhafi példaképe Egyiptom második elnöke, Gamal Abden-Nasszer lett, akit sokan az arab világ egyik legkarizmatikusabb vezetőjének tartanak. Az általa kreált, vallástól független arab nacionalista ideológia, a nasszerizmus jelentős hatást gyakorolt az ifjú Kadhafira. Kadhafi 1961 októberében demonstrációkat kezdett szervezni. Megtorlásként a családot a hatóságok kiutasították Sabhából, majd Miszrátában telepedtek le.

Miszrátában több olyan szervezet is működött, amiket kizártak a líbiai politikából – például a Muszlim Testvériség vagy az Arab Nacionalista Mozgalom – megkeresésük ellenére Kadhafi nem volt hajlandó csatlakozni ezekhez.

Kadhafi 1963-ban kezdte meg katonai képzését a Bengázi Katonai Akadémián. Itt több hozzá hasonló társával együtt Nasszer egyiptomi szervezetének mintájára megalapította a Szabad Tisztek Mozgalmát. Tagjai saját fizetésükből finanszírozták a mozgalmat, és Kadhafi elkezdte járni az országot, hogy kapcsolatokat építsen ki és szimpatizánsokat nyerjen meg a mozgalomnak. Az országban működő titkosszolgálat tudott Kadhafi tevékenységéről, de nem tulajdonítottak neki különösebb jelentőséget.

Az akadémiát 1965-ben fejezte be, majd 1966 áprilisában elküldték Angliába, hogy katonai továbbképzéseken vegyen részt.

Kadhafi forradalmi gondolatait a pánarab nacionalizmus, Nasszer eszméi, az országban szerinte túlzott befolyással bíró britek iránt érzett ellenszenv, valamint az uralkodói réteg túlzott gazdagodása táplálta. Elhatározta, hogy a megfelelő pillanatban puccsot hajt végre, megdönti a regnáló uralkodót és magához ragadja az ország kormányzását.

Idrisz kormánya meglehetősen népszerűtlen lett az 1960-as évek végére a korábban említett,

---

²⁴1969. szeptember 1. | Kadhafi puccsot hajt végre Líbiában, *rubicon.hu*
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1969_szeptember_1_kadhafi_puccsot_hajt_vegre_libiaban/
Megtekintve: 2019. április 8.

²⁵AZ ARAB VILÁG FENEGYEREKE BUDAPESTEN – KADHAFI ELSŐ KELET-EURÓPAI ÚTJA, *ntf.hu*, 2018.06.23.
https://ntf.hu/index.php/2018/06/23/az-arab-vilag-fenegyereke-budapest-kadhafi-első-kelet-europai-utja/#_ftn1 Megtekintve: 2019. április 9.

közel-keleti történésekre adott reakciói miatt. Tovább fokozta az elégedetlenséget a nép körében, hogy a szövetségi rendszer központosításával tovább súlyosbította a regionális és törzsi ellentéteket – erre az olajkincs hatékonyabb kiaknázása miatt volt szükség. A rendszert minden szintjén átjárta a korrupció és hatalomhoz közel állók kiváltságos helyzetet élveztek. A fent vázolt állapotokat kihasználva Kadhafi 1969. szeptember 1-én mintegy hetven társával együtt államcsínyt indított el Bengáziban, mialatt Idrisz király Törökországban tartózkodott gyógykezelésen. A puccs gyakorlatilag néhány óra alatt be is fejeződött. A hadsereg gyorsan átállt Kadhafiék oldalára, és pár napon belül az egész országban – beleértve Tripolit, a fővárost is – bevezették a katonai ellenőrzést, és megkezdték a rendszer megszilárdítását. Az államcsíny résztvevői tartottak tőle, hogy Kirenaikában és Fezzánban ellenállásba ütközhetnek, ugyanakkor ez végül nem történt meg. A puccs vértelenül zajlott le: egyetlen halottról vagy sebesültről sem érkezett híradás.²⁶

A puccs után az irányítást átvette a Líbiai Forradalmi Parancsnoki Tanács (továbbiakban: Tanács). Ez a testület alkotta a későbbiekben a líbiai kormányt. A Tanács elnöke és legnagyobb befolyással bíró tagja Moammer Kadhafi ezredes volt, így ő lépett elő Líbia első számú vezetőjévé.

A Tanács szeptember 1-jei kiáltványában leszögezték: az ország mostantól szabad és független, valamint neve *Líbiai Arab Köztársaságra* változik.

Az újonnan megalakult kormányt gyorsan elismerték világszerte, illetve Idrisz király és leszármazottai is lemondtak mindennemű trónigényükről. Ennek fényében Kadhafi nekilátott kiépíteni az új rendszert. 1969. szeptember 7-én a Tanács bejelentette, hogy kinevezték az új köztársaság kormányának minisztereit. A nyolctagú Minisztertanács tagjai közül hatan civilek, ketten katonák voltak (a Tanács minden tagja katona volt), a miniszterelnök pedig Mahmud Sulayman al-Maghribi lett. A Minisztertanács feladata a Tanácstól kapott feladatok, utasítások végrehajtása volt. Mivel a Tanács vezetője Kadhafi volt, így nem volt kérdés, hogy gyakorlatilag kézi vezérlessel, egyszemélyes vezetőként irányította az országot. Kadhafit a Tanács tábornokká léptette elő, és kinevezte az fegyveres alakulatok főparancsnokának. 1969 végén a demokratikus intézményrendszer kialakítását követően a Tanács bejelentette, hogy nem foglalnak állást a nagyhatalmak érdekellentéteiben, ugyanakkor mindenfajta gyarmatosítást és az imperializmus minden formáját elítélik. Állást foglaltak ugyanakkor Palesztina kérdésében: egyértelműen a palesztinok függetlenségének pártján állnak, Izrael

---

²⁶1969. szeptember 1. | Kadhafi puccsot hajt végre Líbiában, rubicon.hu
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1969_szeptember_1_kadhafi_puccsot_hajt_vegre_libiaban/
Megteintve: 2019 április 9.

állammal szemben.

Az ország életében akkor következett be radikális változás, amikor Kadhafi államosította az olajmezőket, letette a voksot a palesztin függetlenség ügye mellett és visszaállította a hagyományos iszlám törvénykezést. Ezekkel a lépésekkel a diktátor szembefordította az országot a nyugati világgal.

Az iszlám vallással összhangban az országban betiltotta az alkoholfogyasztást és szerencsejátékot, ugyanakkor jogokat adott a nőknek. A szocializmus jegyében korlátozta a magántulajdont, a demokratikus jóléti állam jelszavával pedig elindította a szociális háló és az oktatási rendszer kiépítését. Kadhafi eszmerendszerét, világképét és Líbia vezetéséről alkotott elképzelését a Zöld könyvben írta le, 1975-ben.

Líbia többször is kísérletet tett valamiféle föderációs egyesülésre Egyiptommal, Tunéziával és Csáddal, az arab egység jegyében. Végül 1972-ben Egyiptommal és Szíriával közösen megalapították az Arab Köztársaságok Szövetségét, melyből elsőként Líbia lépett ki 1977-ben, tiltakozásul Anvar Szadat egyiptomi elnök izraeli látogatása miatt.

Kadhafi külpolitikai törekvései támogatásában egyre inkább csak a szocialista blokk országaira és Szovjetunióra számíthatott, mivel az arab világban is egyre inkább elszigetelődött. Ennek oka az volt, hogy az 1978-as Camp David-i egyezmény megkötése után – mely rendezte Egyiptom és Izrael viszonyát – több közel-keleti állam is tárgyalásokat kezdett az addig el nem ismert Izraellel, de erre Líbia nem volt hajlandó.

Ennek az elszigetelődésnek a következő lépése az volt, hogy Líbia elkezdte finanszírozni a világ különböző terrorszervezeteit. Kadhafi nem válogatott: pénzelte a Palesztinai Felszabadítási Szervezetet, az IRA-t, a német Vörös Hadsereg Frakciót, szíriai terrorszervezeteket, fülöp-szigeteki muszlim lázadókat. A gazdasági támogatáson túl konkrét terrorakciókat is megvalósított a tripoli rezsim, de legalábbis aktívan részt vett a szervezésben és a kivitelezésben.²⁷

Ilyen eset volt többek között az 1988-as lockergie-i merénylet, melynek során a Pan-Am légitársaság járatát felrobbantották Skócia felett, megölve ezzel 270 embert a levegőben és a földön. A merénylet feltételezett előzménye, hogy 1986-ban, egy szintén Líbiához köthető terrorakció során pokolgépet robbantottak egy amerikai katonák által látogatott nyugat-berlini szórakozóhelyen. A detonáció következtében két amerikai őrmester vesztette életét, és 260-an

---

²⁷ 1969. szeptember 1. | Kadhafi puccsot hajt végre Líbiában, rubicon.hu
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1969_szeptember_1_kadhafi_puccsot_hajt_vegre_libiaban/
Megtekintve: április 9.

megsérültek.²⁸ A merénylet után tíz nappal válaszul az amerikai haditengerészet és légierő csapást mért több katonai célpontra Tripoliban és Bengáziban. A hadműveletben számos líbiai katonai létesítményt megsemmisítettek, de a támadásnak civilek is áldozatul estek.²⁹

A Ronald Reagan amerikai elnök által a „Közél-Kelet veszett kutyájának” nevezett diktátor a lockerbie-i terrortámadás után indított vizsgálat során megtagadta az együttműködést a nemzetközi hatóságokkal, ezért Amerikai olajembargót vezetett be Líbiával szemben, az ENSZ pedig különböző szankciókkal sújtotta az országot.

Egy másik, szintén hírhedt eset a müncheni olimpiai játékokon túsul ejtett és kivégzett izraeli sportolók tragédiája. Kadhafi kapcsolatban állt a merényletet végrehajtó, palesztin Fekete Szeptember nevű csoporttal. Egy repülőgép eltérítés nyomán a végül kiszabadított túszejtőket személyesen fogadta, és büszkén fotózkodott velük.³⁰

Kadhafi sajátos külpolitikája egészen az 1990-es évek végéig nem változott. Ekkor azonban – vélhetően legerősebb szövetségese és támogatója, a Szovjetunió széthullása, valamint az olajembargó okozta gazdasági károk miatt – radikális változás következett be. Egyfajta gesztusként 1999-ben kiadta a lockerbie-i merénylet gyanúsítottjait, majd négy évvel később hivatalosan is magára vállalta a terrorakciót. Ezzel együtt 2,7 milliárd dolláros kártérítést fizetett az áldozatok hozzátartozóinak. Az ENSZ értékelte Líbia lépéseit, és megszüntette az ellene hozott szankciókat, valamint 2004-ben az USA is eltörölte az olajembargót. Kadhafi más területen is mérsékelte nyugatellenes politikáját: a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás után engedélyezte, hogy egy nemzetközi bizottság ellenőrizhesse Líbia katonai fejlesztéseit, haditechnikáját.

Líbia a 70-es évek közepétől törekedett arra, hogy atomfegyvert állítson elő, és az ehhez szükséges technikai háttérrel és tudással nyugati szakértők szerint Pakisztánból próbálta beszerezni.³¹ Az elkészült tervrajzokat 2004-ben adta át a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség ellenőreinek és biztosította a nemzetközi közösséget, hogy felhagy a hadi célú nukleáris fejlesztésekkel.³² 2006-ban Franciaország és Líbia egyezményt írt alá a nukleáris energia békés

---

²⁸Kadhafit sejtették a magyar áldozatokat is követelő Lockerbie-merénylet mögött, mult-kor.hu, 2017.12.21. <https://mult-kor.hu/kadhafit-sejtettek-a-magyar-aldozatokat-is-kvetelo-lockerbie-merenylet-mgtt-20171221?pldx=2> Megtekintve: 2019. április 10.

²⁹ Az öbölháború főpróbája, index.hu, 2016.04.15.

https://index.hu/tudomany/tortenelem/2016/04/15/az_obolhaboru_foprobaja/ Megtekintve: 2019. április 10.

³⁰Ünnepelteti magát a megtúrt vezér, origo.hu, 2009.09.01. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20090901-libia-moammer-kadhafi-40-eve-van-hatalmon.html> Megtekintve: 2019. május 2.

³¹Líbia gyártott atombomba alapanyagot, origo.hu, 2004.02.20.

<https://www.origo.hu/nagyvilag/20040220libia.html> Megtekintve: 2019. május 2.

³²Líbia atomfegyver tervrajzát adta át az ellenőröknek, origo.hu, 2004.01.24.

<https://www.origo.hu/nagyvilag/20040124libia.html> Megtekintve: 2019. május 2.

felhasználásáról, így Kadhafi hivatalosan is lemondott arról, hogy országát atomhatalommá változtassa.³³

Annak ellenére, hogy ezekkel a lépésekkel a tripoli kormány elérte, hogy az ország valamelyest kitörjön az elszigeteltségből, Kadhafi nem hagyott fel teljesen a nyugat-ellenes és antiimperialista szólamokkal. 2009 és 2010 között azon munkálkodott, hogy a harmadik világbeli országok bevonásával egy olyan katonai szövetséget hozzon létre, mely a NATO-val szemben állítana egy ellenpólust. A próbálkozás ugyanakkor nem járt sikerrel, és nem sokkal később Kadhafit és kormányát 2011-ben elsöpörte az arab-tavaszi.

3.3. Az első líbiai polgárháború

Forrás: <https://www.trtworld.com/magazine/a-turkish-ceo-who-witnessed-the-fall-of-gaddafi-in-libya-20991>

3. ábra
Szétlőtt tábla Moammer Kadhafi portréjával

2011. február 11-én letartóztatták Fathi Terbílt, a nyíltan rendszerkritikus ellenzéki ügyvédet, ami tiltakozásokhoz vezetett Bengázi utcáin. A megmozdulások során többen életüket veszítették és megsérültek, mind a tüntetők mind a rendőrök oldaláról. Az internetelérést és

³³Líbia csak tiszta vizet csinálna az atomból, index.hu, 2006.03.27. <https://index.hu/kulfold/libia0317/>
Megtekintve: 2019. április 11.

bizonyos TV és rádióadásokat a kormány korlátozni kezdett. Ezekre válaszul az ellenzék február 17-ére egyiptomi és tunéziai mintára meghirdette a „harag napját”.³⁴

A tüntetők, a rendszerpártiak és a biztonsági erők között egyre több városban bontakoztak ki összecsapások. A tüntetésekből előbb felkelés, majd a felkelésből polgárháború bontakozott ki. A háború első szakaszában az ellenzékiek gyors sikereket értek el, és több keleti városban is átvették az irányítást. Az első összecsapásra a szervezett ellenzéki milícia és kormányerők között február 24-én, Závijában, a keleti országrészben került sor. A harcok inntól számolva számítanak polgárháborúnak: a felkelők elkezdték megszervezni saját haderejüket. Az eddig spontán összecsapások helyét szép lassan elkezdték átvenni a szervezett támadások, rajtaütések.³⁵

A Bengázitól 250 kilométerre fekvő Brega város március 4-én négyszer is gazdát cserélt, végül a felkelők kezére került.

A február 21-én, lázadók által elfoglalt Bengáziban megalakították az Átmeneti Nemzeti Tanácsot (ÁNT), melyet a felkelők Líbia ideiglenes kormányának akarnak elismertetni. Az eddigi ellenzéki katonai sikereknek ugyanakkor március 5-én vége szakadt. Kadhafi erői Rász Lánuf városában megállították az előrenyomulást, és Miszráta valamint Závijában is támadást indítottak a felkelők erői ellen. A harcot az ellenzékiek elveszítették Bin Dzsávádnál is.

Március 10 és 17 között a kormányerők visszafoglalták Záviját, Bregát és Adzsábiját. Ezekben az összecsapásokban a hadsereg már bevette a haditengerészetet és légierőt is. Az út megnyílt Tobruk felé, illetve Bengázi bekerítését is megkezdhették. A lakosság tömeges menekülésbe kezdett a kormányerők előrenyomulása miatt a keleti országrészben.

A kormányerők visszafoglalták a Tripolitól nyugatra eső utolsó várost, Zuvarát, amely ellenzéki kézen volt, és Miszráta ellen is nagyszabású offenzívát indítottak.

A keleti fronton a kormányerők március 17-én elérték Bengázit, és a légierő megkezdte a város repülőterének bombázását.³⁶

Ezen a napon az ENSZ BT 1973-as számú határozatával repüléstilalmi övezetet hozott létre Líbia felett, valamint fegyverszállítási tilalmat vezetett be az ország egész területére vonatkozóan. A BT határozatát egyébként 10 igen és 5 tartózkodó szavazattal hagyták jóvá. Az

---

³⁴ N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 164-165. o.

³⁵ Líbia: harc városról városra, nol.hu, 2011.03.02.

https://web.archive.org/web/20110302081753/http://nol.hu/lap/vilag/20110301-libia_harc_varosrol_varosra# Megtekintve: 2019. április 11.

³⁶ Fordulat az arab világban, index.hu, 2011.03.29.

https://index.hu/kulfold/2011/02/18/lazongas_az_arab_vilagban/ Megtekintve: 2019. április 11.

indoklás szerint az intézkedésekre azért volt szükség, hogy csökkentsék a háború lehetséges civil áldozatainak a számát.³⁷ Kadhafi a légtérzár hírére fegyverszünetet jelentett be, ugyanakkor ezt szinte rögtön meg is szegte. A válasz nem váratott sokat magára: március 19-én a francia légierő vadászgépei megjelentek az ország légterében.³⁸ Ezzel Líbia vált az első olyan országgá, aminek eseményeibe az arab tavasz során külső erő avatkozott be. A NATO által mozgósított nemzetközi haderő az intervenció során főleg az Egyesült Államok, Franciaország és Nagy-Britannia légierőjére és haditengerészetére támaszkodott, de a hadműveletben részt vettek kisebb létszámmal más tagországok is. A koalíciós légierő vadászgépei már az első napokban kiterőszakolták a légifölényt, miután megsemmisítették a kormányerők légvédelmét. A szövetség bombázói a polgárháború teljes időtartama alatt támadták a líbiai kormány katonai létesítményeit, konvojokat, kulcsfontosságú infrastrukturális pontokat. A hadihajók tűz alatt tartották a part menti városokat, blokád alá vonták a líbiai vizeket, a repülőgéphordozókról felszálló vadászpilóták pedig biztosították a bombázók zavartalan tevékenységét.³⁹ Több NATO tagállam fegyverszállítmányokkal is segítette a felkelőket, amiket a nemzetközi közösség vegyes fogadtatásban részesített.⁴⁰

A polgárháború ezalatt tovább dúlt az országban. A külföldi beavatkozás megfordította a harcok menetét: az eddig folyamatos ellentámadásban lévő és a területeket fokozatosan visszahódító kormányerők megtorpantak. Március végén – április elején a front hónapokra megmerevedett a keleti országrészben. Miszrátában ezidő alatt heves harcok dúltak. A felkelők kezén lévő várost a Kadhafihoz hű erők folyamatosan ostromolták, de visszafoglalniuk nem sikerült. Az ostrom egészen május közepéig tartott, amikor a lázadóknak sikerült a véglegesen visszaverni a kormányerők támadásait, és rögtön ellentámadást indítottak. Az ország nyugati részén, a Nefúsa-hegység berber felkelői is egyre nagyobb területeket hódítottak meg, június végéig egészen Jafrán városáig nyomultak előre.

A felkelők június 14-én egy döntőnek szánt hadműveletet kívántak elindítani Brega városa ellen. A hadművelet előtt több zászlóaljnyi gyalogságot, valamint tüzérséget és harckocsikat

---

³⁷ N. Rózsa Erzsébet: Az arab tavasz, 165. o.

³⁸ Odacsaptak Kadhafinak a vérontást megeléglő országok, origo.hu, 2011.03.20.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20110320-haboru-kezodott-libiaban-amerikai-raketacsapas-francia-legi-tamadas.html> Megtekintve: 2019. április 12.

³⁹ Bemutatjuk a Líbia elleni szövetséges haderőt, origo.hu, 2011.03.20.
<https://www.origo.hu/tudomany/20110320-libia-tamadas-hadmuvelet-repulogetek-hajok-bemutatjuk-a-szovetseges-haderot.html> Megtekintve: 2019. április 12.

⁴⁰ France sent arms to Libyan rebels, washingtonpost.com, 2011.06.30.
https://www.washingtonpost.com/gdpr-consent/?destination=%2fworld%2ffrance-sent-arms-to-libyan-rebels%2f2011%2f06%2f29%2fAGcBxkqH_story.html%3f&utm_term=.3a158e8c91e8 Megtekintve: 2019. április 13.

vontak össze. Súlyos harcok árán egy nap alatt sikerült elfoglalniuk Brega külvárosát, ugyanakkor a város nagy része a kormányerők kezén maradt. További két nap kellett ahhoz, hogy a teljes várost az ellenőrzésük alá vonják, és a Kadhafihoz hű erőket Rász Lánufba szorítsák vissza.

Az igazi áttörés július végén kezdődött. Július 27-én az Egyesült Királyság kiutasította a tripoli kormány képviselőit az országból, és az ÁNT-t ismerte el Líbia legitim vezetésének.⁴¹ Másnap az ÁNT bejelentette, hogy a lázadó erők főparancsnoka, Abd el-Fattáh Júnisz tábornok (aki korábban a Líbia belügyminisztere volt) meghalt. Haláláról ellentétes információk láttak napvilágot: a hivatalos jelentés szerint Kadhafihoz hű ügynökök gyilkolták meg, más források szerint viszont a lázadók egy csoportja végezte ki árulás vádjával. A bejelentés után a felkelők kezén lévő Bengáziban heves harcok robbantak ki különböző fegyveres csoportok között. Az ÁNT közlése szerint a kormányhoz hű erőket számoltak fel, ugyanakkor több feltételezés szerint lázadó csoportok közötti összecsapás bontakozott ki.⁴²

Augusztus közepéig három Tripoli környéki várost is elfoglaltak a lázadók: Ghanamot, Szurmánt és Garjánt, és ezzel sikerült is a felkelőknek gyűrűt vonni a főváros köré. A Tripoli elleni támadás augusztus 20-án indult meg. A fővárosért folyó küzdelem egészen 28-áig tartott, ugyanakkor Kadhafit nem találták meg az elfoglalt városban. Az ezredes Szirt városában tartózkodott, ami egyike volt azon kevés városoknak, amik még szeptember elején a kormányerők kezén voltak. A lázadók Tripoli elfoglalása után támadást indítottak Fezzán tartomány kormányerők által ellenőrzött területe és a két jelentős város, Szirt valamint Bani Valíd ellen.⁴³ A fezzáni hadjárat október végére fejeződött be, Bani Valíd pedig október 17-én esett el.

Október 20-án a felkelők végső támadást indítottak az utolsó város ellen, ami még a Kadhafihoz hű erők kezén volt. A várost még aznap elfoglalták, és Kadhafit a feldühödött lázadók meglincseltek. Az első líbiai polgárháború ezen a napon hivatalosan is véget ért.⁴⁴ A polgárháború során mindkét fél követett el emberiség elleni bűntetteket, atrocitásokat egymás és a civil lakosság ellen is. Tártak fel tömegsírokat, a civileket élő pajzsként használták,

---

⁴¹UK expels Gaddafi diplomats and recognises Libya rebels, [bbc.com](https://www.bbc.com/news/uk-politics-14306544), 2011.07.27.

<https://www.bbc.com/news/uk-politics-14306544> Megtekintve: 2019. április 16.

⁴²Mystery over Libyan rebel commander's death, [aljazeera.com](https://www.aljazeera.com/news/africa/2011/07/2011728202129941725.html), 2011.07.29.

<https://www.aljazeera.com/news/africa/2011/07/2011728202129941725.html> Megtekintve: 2019. április 13.

⁴³Megindult a végső támadás Szirt ellen, [index.hu](https://index.hu/kulfold/2011/10/07/megindult_a_vegso_tamadas_szirt_ellen/), 2011.10.07.

https://index.hu/kulfold/2011/10/07/megindult_a_vegso_tamadas_szirt_ellen/ Megtekintve: 2019. április 13.

⁴⁴Meghalt Kadhafi, [index.hu](https://index.hu/kulfold/2011/10/20/karnyujtasnyira_kadhafi_utolso_eroinek_bukasa/), 2011.10.20.

https://index.hu/kulfold/2011/10/20/karnyujtasnyira_kadhafi_utolso_eroinek_bukasa/ Megtekintve: 2019. április 14.

leromboltak polgári létesítményeket, nemi erőszakot és etnikai, vallási alapú támadásokat hajtottak végre. Ezek pontos száma és mértéke ugyanakkor a mai napig nem tisztázott a megbízhatatlan és elfogult beszámolóknak köszönhetően, illetve azért, mert pártatlan, objektív vizsgálatot még nem folytattak le a háború befejezése óta.

Kadhafi és fia, Mutasszim holttestét (akit szintén aznap öltek meg Szirtben, mint apját) Miszrátába szállították, és közszemlére tették. Október 25-én hajnalban temették el őket a sivatagban. Akik részt vettek a temetésen, azokat a Koránra eskették fel, hogy senkinek nem mondják el, hogy pontosan hol nyugszanak.

3.4. Líbia a két polgárháború között

Az ÁNT 2011. október 23-án ünnepélyesen bejelentette a polgárháború végét és Líbia felszabadítását. Musztafa Abdel Dzsálíl, a Tanács elnöke – korábban Líbia igazságügyminisztere – bejelentette, hogy az új törvénykezés alapját a saria, az iszlám szokásjog fogja adni. Emellett szó esett arról is, hogy elkezdtek a tárgyalásokat egy ideiglenes kormány felállításáról.⁴⁵

November 22-én megalakult az ideiglenes kormány. Mahmúd Dzsibril, a Tanács elnökhelyettese és az eddigi ideiglenes miniszterelnök bejelentette, hogy elkezdi előkészíteni a választásokat és az új alkotmányt. Ezzel párhuzamosan átadta helyét Abdurrahim El-Keibnek, aki a Tanács 51 szavazatából 26-ot gyűjtött be.

2012. január 1-én az ÁNT kiadott egy törvénytervezetet, ami a választás kiírására, a pártokra, jelöltekere és a képviselőkre vonatkozik. Időközben a tervezetet többször módosították, de a július 7-ei választásokra véglegessé vált. Ez volt az első szabad parlamenti választás azóta, hogy Kadhafi uralmát megdöntötték.⁴⁶ A választásokon összesen több mint 100 párt indult, és ezek tagjaiból került összeállításra az eredményhirdetés után a 200 fős Általános Nemzeti Kongresszus (ÁNK). Az ÁNK feladata az volt, leváltsa az ország irányításában az ÁNT-t, kinevezze az új miniszterelnököt és alakítson egy bizottságot, akik felvázolnának egy új alkotmánytervezetet. Az ún. átmeneti alkotmányos nyilatkozat el is készült, ugyanakkor azt a mai napig nem fogadták el. Ez egyébként a következő főbb pontokat tartalmazta: Líbia

---

⁴⁵Bejelentették Líbia felszabadulását, origo.hu, 2011.10.23. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20111023-bejelentettek-libia-felszabadulasat-az-atmeneti-nemzeti-tanacs-vezetoi.html> Megtekintve: 2019. április 14.

⁴⁶Törésvonalak országa – A líbiai választás eredményei és tanulságai I.rész, korkep.sk, 2012.09.13. <https://korkep.sk/cikkek/kulugyek/2012/09/13/toresvonalak-orszaga-a-libiai-valasztas-eredmenyei-es-tanulsagai-i-resz/> Megtekintve: 2019. április 15.

demokrácia, fővárosa Tripoli, hivatalos nyelve az arab, államvallása az iszlám, és az igazságszolgáltatás alapja a saría.

A július 17-ei eredményhirdetés a következő állapotokat mutatta: a Nemzeti Erők Szövetsége (több pártból és civil szervezetből álló, főként liberális és a mérsékelt iszlámot hirdető, demokrácia iránt elkötelezett szövetség⁴⁷) 48,1%-ot szerzett, az Igazság és Építkezés Pártja (az egyiptomi Szabadság és Igazság párt mintájára létrehozott, saját definíciója szerint nemzeti polgári párt, iszlám hivatkozásokkal⁴⁸) 10,3%-ot, a Nemzeti Front Párt (a Nemzeti Front Líbia Megmentésért elnevezésű mozgalomhoz tartozó párt a Muszlim Testvériségből nőtte ki magát⁴⁹) pedig 4,1%-ot. A maradék pártlistás helyeket több kisebb párt szerezte meg. Fontos megjegyezni, hogy az arab tavasz által érintett országok közül egyedül Líbia volt az, ahol a kormányzásban a világi erők kerültek többségbe.

Augusztusban az átmeneti kormány átadta az ország irányítását az Általános Nemzeti Kongresszusnak, melynek elnöke, és egyben Líbia államfője, Mohamed Júszeif Magríf lett. Ugyanakkor az első megválasztott miniszterelnöknek egy hónap után le kellett mondania, mivel a minisztereinek kinevezését nem hagyta jóvá az ÁNK. Az új miniszterelnök Ali Zeidán lett, aki 2012 októbere és 2014 februárja között kormányozta az országot.⁵⁰

A központi vezetés azonban gyengének bizonyult. 2012 márciusában az ország keleti része, Kirenaika autonóm területté nyilvánította magát. Megalakították a Kirenaikai Politikai Hivatalt, amely bejelentette, hogy a külügy és hadügy kivételével a központi kormánytól függetlenül kívánja irányítani a területet. A viszony olyannyira elmérgesedett 2014 tavaszára, hogy a központi kormány és az autonóm terület között gyakorlatilag nyílt háború robbant ki. A két polgárháború közötti instabil helyzetet és kormány gyengeségét jól jellemzi, hogy 2012 szeptemberében egy tüntetés előbb zavargásokba, majd a Bengáziban található amerikai nagykövetség megostromlásába torkollott, ahol meggyilkolták az amerikai nagykövetet. Továbbá 2013 októberében fegyveresek elrabolták Ali Zeidán miniszterelnököt – igaz másnap szabadon engedték.⁵¹

Annak köszönhetően, hogy az első polgárháború utolsó szakaszában Kadhafi fegyvert osztott szét a lakosság körében, Líbiában a lakosság nagy része fel van fegyverezve. Emellett

---

⁴⁷Party Profile: The National Forces Alliance, libyaherald.com, 2012.07.01.

<http://www.libyaherald.com/2012/07/01/party-profile-the-national-forces-alliance/#axzz5myDFYXdE>

Megtekintve: 2019. május 2.

⁴⁸Besenyő János – Majsai Viktor, 2012: Országismertető Líbia, 90. o.

⁴⁹Hatvan év után választhatnak a líbiaiak, origo.hu, 2012.07.06. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20120706-teljesen-kiszamithatatlan-a-libiai-valasztas.html> megtekintve: 2019. május 3.

⁵⁰N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 167. o.

⁵¹N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 168. o.

megszámlálhatatlan kisebb nagyobb milícia, fegyveres csoport tevékenykedik országszerte, bonyolult politikai, vallási, törzsi vonalak mentén szerveződve. Több olyan területe is maradt az országnak, ahol a tripoli kormánynak semmilyen befolyása nincs, itt a fegyveres csoportok uralják a területet, teljesen függetlenül a központi vezetéstől.

A 2014 júniusában tartott újabb választások eredményei alapján az ÁNK-nak fel kellett volna oszolnia, és a hatalmat illetve a kormányalakítás jogát a frissen megválasztott Képviselőháznak kellett volna átadnia. Erre ugyanakkor nem került sor, mivel az ÁNK továbbra is folytatta az ülésézést, és megválasztotta Omar al-Hásszit miniszterelnöknek.⁵²

A legitimnek kikiáltott Képviselőház székhelyét áthelyezte Tobrukba, ahonnan a Khalifa Haftar tábornok által vezetett hadseregre támaszkodva irányít a kormányfő, Abdullah al-Száni. Az ÁNK-t a 2013-ban alakított Líbiai Hajnal iszlamista mozgalom fegyveresei támogatják, és gyakorlatilag ellenkormányként működnek Tripoliban.⁵³

A fenti eseményekből jól látható, hogy hiába döntötték meg 2011 őszén Kadhafi több évtizedes uralkodását külső fegyveres segítséggel, és indult el valamiféle demokratikus átalakulás a választásokkal és kormányalakításokkal kezdve, a törzsi, területi, vallási, politikai és ideológiai ellentétek mentén megosztott ország gyenge központi vezetés nélkül 2014 júniusában ismét egy polgárháború előestéjén állt.

3.5. A második líbiai polgárháború

2014 nyarán Líbiában a politikai és biztonság helyzet ismét nagyon összetetté vált. Több új szereplő lépett porondra, illetve régiek tűntek fel újra, új szerepben. A választások során a győztesek által alakított Képviselőházat a líbiai Legfelsőbb Bíróság nem ismerte el, ezért Tobrukba kellett helyezniük központjukat. A korábban Kadhafi hű tábornokaként szolgált, majd a Csád elleni háborúban 1986-ban foglyul ejtett és Kadhafi által magára hagyott Khalifa Haftar vezeti a Líbiai Nemzeti Hadsereget, ami a Száni-kormány fegyveres erejét biztosítja. A térség több országa – Egyiptom, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírátságok – a háttérből támogatják a tobruki vezetést.⁵⁴

---

⁵² N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 169. o.

⁵³ N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 169. o.

⁵⁴ N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 169. o.

Forrás: <http://en.rfi.fr/africa/20190409-man-behind-libyas-khalifa-haftar>

4. ábra

Khalifa Haftar tábornok, a Líbiai Nemzeti Hadsereg vezetője

Velük szemben a mandátumukat önkényesen meghosszabbító ÁNK Tripoliból próbálja kormányozni az országot, melynek kvázi hadserege a Líbiai Hajnal nevű iszlamista fegyveres mozgalom. Az ÁNK soraiba is több iszlamista szivárgott be, a tripoliban székelő vezetést pedig Szudán, Katar és Törökország támogatja.⁵⁵

A helyzetet tovább súlyosbította, hogy minden kisebb-nagyobb milíciát számba véve közel 1700 különböző fegyveres csoport működött az országban, ahol a hatmilliós lakosságra másfél millió lőfegyver jutott. Ennek egyik oka, hogy a központi kormányzás 2011 óta nem tudott egy működő nemzeti hadsereget felállítani, hanem különböző félkatonai alakulatokra bízta a rendfenntartás feladatait. Ezek a csoportok ráadásul sok esetben törzsi alapon szerveződnek, a parancsnokok törzsi elöljárók, és ezért a működésükre csekély hatással van a központi irányítás. A 2011-es polgárháború óta nem látott súlyos harcok kezdtek kiújulni a frakciók között. A Miszrátából érkezett iszlamisták elfoglalták a tripoli nemzetközi repülőtérrel, és ezzel gyakorlatilag megszerezték az irányítást a város felett.⁵⁶ Omar al-Hásszi igyekezett minél több

⁵⁵ N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 169. o.

⁵⁶Líbia szétesőben, hvg.hu, 2014.09.07. https://hvg.hu/vilag/201436_libia_szetesoben_fekete_seregek
Megtekintve: 2019. április 15.

milíciát összefogni a városban, hogy erősítse pozícióját. Ezzel párhuzamosan keleten, az ellenkormány megbízásából Bengázit megtámadta Khalifa Haftar, az iszlamisták térnyerésének megakadályozása érdekében. Fő célja az Anszar al-Saríá nevű helyi erő felszámolása volt, melyet a bengázi amerikai nagykövetség elleni támadás mögött is sejtettek. A Líbia kormányzásáért folytatott küzdelemben az egyik oldalon felsorakozott egy "ellenforradalmi" frakció: iszlamista ellenes, mérsékelt vallásos, világi, liberális erő, melyhez Kadhafí rendszerének korábbi emberei is csatlakoztak. Velük szemben állt a demokráciát elutasító, mélyen vallásos, Muszlim Testvériséghez köthető Líbiai Hajnal és a köré gyűlt radikális vagy mérsékeltbb iszlamista csoportok.

A helyzetet tovább árnyalják a törzsi, származási ellentétek. A konfliktust továbbá igyekeznek minél inkább saját érdekeinek megfelelően kívülről alakítani a térség országai. Míg Törökország és Katar támogatja az iszlamista csoportokat, és komplett milíciákat fegyvereznek fel, úgy Szaúd-Arábia, Egyiptom és az Emírségek egyértelműen és nyíltan az iszlamista-ellenes oldal mögé állnak.⁵⁷

Az első polgárháborúban tevékenyen, légicsapásokkal részt vevő NATO most nem avatkozik bele a konfliktusba – a Nyugat magára hagyta az országot a problémáival.

2015 januárjában azonban egyoldalú tűzszünetet hirdetett a Líbiai Hajnal.⁵⁸ Az iszlamista szervezet ezt az után jelentette be, hogy Genfben hosszas egyeztetések után sikerült tárgyalóasztalhoz ültetni a két fél embereit, hogy a harcok miatt káoszba taszított országot egy egységkormány megalakításával próbálják megmenteni. Arra ugyanakkor decemberig kellett várni, hogy az ENSZ bábáskodása mellett tető alá hozzák a megállapodást. Ezalatt az idő alatt viszont az Iszlám Állam (IS) és a hozzá köthető csoportok megerősödtek az országban. Több véres merényletet követtek el, köztük elrabolt egyiptomi kopt keresztényeket végeztek ki, melyre Egyiptom légicsapással válaszolt. Az IS erősödése és térnyerése az országban tovább súlyosbította a konfliktust – gyakorlatilag új szereplőként jelent meg a Líbia vezetéséért folyó harcban.⁵⁹

60

Az egységkormány neve a Nemzeti Megállapodás kormánya lett, miniszterelnöknek Fajez

---

⁵⁷Álsághelyzet, hvg.hu, 2014.05.28. https://hvg.hu/hetilap.vilag/201422_szeteso_libia_alsaghelyzet
Megtekintve: 2019. április 15.

⁵⁸Egyoldalúan tűzszünetet hirdetett a Líbiai Hajnal, hvg.hu, 2015.01.17.
https://hvg.hu/vilag/20150117_Egyoldaluan_tuzszunetet_hirdetett_a_Libia Megtekintve: 2019. április 16.

⁵⁹Megszilárdította líbiai pozícióit az Iszlám Állam, honvedelem.hu, 2015.11.17.
https://honvedelem.hu/cikk/54137_megszilardította_libiai_pozicioit_az_iszlam_llam Megtekintve: 2019. április 16.

⁶⁰Líbia szétesőben, hvg.hu, 2014.09.07. https://hvg.hu/vilag/201436_libia_szetesoben_fekete_seregek
Megtekintve: 2019. április 17.

Szerradzsot jelölték ki, és hivatalosan 2016. március végén átvették az ország irányítását. Annak ellenére, hogy a kormánydelegáció Tripoliba utazott és megkezdte működését, valamint az ENSZ is elismerte az új egységkormányt, mint Líbia legitim vezetését, a két ellenkormány nem szüntette be a tevékenységét. Ugyanakkor az egységkormánynak nem sikerült megszilárdítani a hatalmát, és befolyását nem tudta az egész országra kiterjeszteni.⁶¹ Augusztusban a keleten továbbra is aktív Képviselőház bizalmatlansági indítványt szavazott meg a Fajez Szerradzs vezette kormány ellen, októberben pedig az ÁNK-hoz hű fegyveres csoportok támadták meg a parlamentet, és kijelentették, hogy visszaveszik a kormányzást saját kezükbe. Decemberben az ENSZ aggodalmát fejezte ki a kialakult helyzet miatt, és elismerte, hogy az általuk hatalomra segített Nemzeti Megállapodás kormánya nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

2017 elejétől kezdve Khalifa Haftar a Líbiai Nemzeti Hadsereg (LNA) élén folyamatosan harcban állt az ország keleti felében. Kiűzte az iszlamistákat Bengáziból, ugyanakkor területeket is veszített, ahol fontos kőoljfinomító létesítmények helyezkedtek el. 2017 és 2019 között folyamatosak maradtak az összecsapások a különböző fegyveres csoportok között. A központi kormány továbbra sem tudta kiterjeszteni hatalmát a teljes országra, és a milíciák száma már elérte a kétezret. Az ország helyzete nem mozdult a konszolidáció, a rendezés irányába. Haftar 2018 áprilisában sztrókot kapott, és Franciaországba szállították gyógykezelésre. Több forrás is halálhírért keltette, de felépült és beváltotta korábbi fenyegetését: 2019. áprilisában támadást indított a főváros, és az egységkormány ellen. Tette ezt annak ellenére, hogy az ENSZ szervezésében április 14-ére volt meghirdetve egy konferencia, ahol a líbiai rendezés lett volna a téma – ezzel a tábornok világos üzenetet küldött arról, hogy nem hisz a tárgyalás útján történő rendezésben. A jelenleg regnáló kormányt az EU, az USA és az ENSZ támogatja, míg az LNA-t Oroszország, Egyiptom, Szaúd-Arábia és az Emirátusok.⁶² Az LNA serege szervezettebb, jobban felkészült, mint a Nemzeti Megállapodás Kormányának fegyveresei, illetve az ország napi 1,3 millió hordós kőolajtermelésének jelentős részét is a tábornok ellenőrzi – ugyanakkor az olaj eladására kizárólag a Nemzeti Olajtársaság jogosult, aminek székhelye Tripoliban található.

---

⁶¹Hárman párban, hvg.hu, 2016.04.13.

https://hvg.hu/hetilap.vilag/201616_libiai_egysegekormany_harman_parban Megtekintve: 2019. április 17.

⁶²Újból káoszba fulladhat Líbia, a háttérben Putyin szövögeti a szálakat, hvg.hu, 2019.04.13.

https://hvg.hu/vilag/201915_harcok_libiaban_kie_azolaj_orsz_babjatek_haftar_halojaban Megtekintve: 2019. április 17.

Ha Haftar tábornoknak sikerül bevennie a fővárost, azzal bebizonyíthatja, hogy ő Líbia legerősebb embere – és ezzel akár az ország kizárólagos vezetőjének szerepére is törhet.

4. A LÍBIAI RENDSZER BUKÁSÁNAK REGIONÁLIS ÉS GLOBÁLIS HATÁSAI

4.1. Regionális hatások

Kadhafi rendszerének 2011-es összeomlása nem hagyta érintetlenül a szomszédos országokat. Tunézia, Egyiptom, Algéria, Niger, Csád és Szudán – ezek az országok közvetlenül voltak érintve azért, hogy a negyven évig működő líbiai diktatúra súlyos harcok árán fel lett számolva, majd az ország évekig tartó polgárháborúba süllyedt.

Amikor a 2011-es polgárháború eszkalálódott Líbiában, és a harcok kiterjedtek az egész országra, több ezer menekült indult el a tunéziai határ irányába. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) sátrortáborokat hozott létre a határon, ahova folyamatosan özönlöttek a menekültkérők. A helyszínen lévő segélyszervezetek munkatársai folyamatosan egyeztettek és tárgyaltak a tunéziai ideiglenes kormánnyal, hogy felgyorsítsák az evakuálást, és minél több embert juttassanak át Tunéziába. A táborokban várakozók többnyire tunéziai és egyiptomi fiatal férfiak, akik a polgárháború kitörése előtt vendégmunkásként dolgoztak Líbiában.⁶³ A Tunézia irányába áramló menekültek feltartóztatására tett kísérletek egyre nehezebben értek célba, és többször erőszakos cselekményekké fajultak. Ezért a tunéziai kormány 2014 augusztusában úgy döntött, hogy lezárja a határt. Az összecsapásoknak több halálos áldozata is volt.⁶⁴ 2015 júniusában merényletet követtek el Szúszában, a tunéziai tengerparton. A gyilkos 38 emberrel végzett, és a hatóságok feltételezik, hogy kapcsolatban állhatott líbiai szélsőséges csoportokkal. Korábban a tuniszi Bardo múzeumnál követtek el merényletet szintén Líbiához köthető fegyveresek, megölve 19 embert.⁶⁵ Líbiában egyébként rengeteg tunéziai harcolt különböző iszlamista milíciák oldalán.⁶⁶ ⁶⁷ Nem sokkal később a tunéziai kormány bejelentette, hogy falat

---

⁶³Menekültek ezrei Líbia és Tunézia határán, index.hu, 2011.03.03.

https://index.hu/kulfold/2011/03/03/menekultek_ezrei_varnak_libia_es_tunezia_hataran/ Megtekintve: 2019. május 5.

⁶⁴Tunézia lezárta határátkelőjét Líbia felé, hirhatar.com, 2015.08.01. <http://hirhatar.com/tunezia-lezarta-hataratkelojet-libia-fele/> Megtekintve: 2019. május 5.

⁶⁵Terrortámadás Tuniszban külföldi áldozatokkal, nol.hu, 2015.03.19. <http://nol.hu/kulfold/lovesek-es-tuszejtes-tuniszban-1522807> Megtekintve: 2019. május 5.

⁶⁶Lövöldözés volt két tunéziai szállodánál, index.hu, 2015.06.26.

https://index.hu/kulfold/2015/06/26/lovoldozes_volt_egy_tunezian_szallodanal/ Megtekintve: 2019. május 5.

⁶⁷Nevetve gyilkolt a tunéziai merénylő, origo.hu, 2015.06.27. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20150627-mosolyogva-indult-gyilkolni-a-tunezian-merenylo.html> Megtekintve: 2019. május 5.

épít a líbiai határra, hogy megakadályozza a terroristák beszivárgást az országba.⁶⁸ Líbiában ráadásul többször előfordult a 2011-es forradalom után, hogy tunéziaiakat raboltak el, ami tovább élezte a két ország viszonyát.⁶⁹

Amikor az első líbiai polgárháború a végéhez közeledett, és Kadhafinak egyre kevesebb mozgástere maradt, több családtagját Algériába menekítették. Ezt természetesen a felkelők és ÁNT nehezményezte, ráadásul azzal is megvádolták az algéri kormányt, hogy fegyverekkel támogatják a líbiai rezsimet. Algéria visszautasította a vádakát, miszerint zsoldosokat küldtek volna Kadhafi megsegítésére, ugyanakkor nem ismerték el az ÁNT legitimitását.⁷⁰ 2018-ban Khalifa Haftar tábornok megfenyegette Algériát, hogy a harcokat kiterjeszti Algériára is, miután algériai katonák átlépték a líbiai határt. Haftar tábornok szerint ezzel növelték az ország instabilitását.⁷¹

Egyiptom aktív résztvevője a Líbiai eseményeknek, mivel fontos biztonságpolitikai érdekek fűzik az ország stabilitásához. A 2013-ban Egyiptomban megbuktatott és betiltott Muszlim Testvériség katonai szárnya Líbiába menekült, és ott csatlakozott az Omár el-Hászi Nemzeti Megváltás Kormányát támogató erőkhöz. Az Egyiptomot jelenleg vezető Abdel Fatah asz-Szisi elkötelezte magát az al-Száni kormány mellett, és tevőlegesen is elkezdte támogatni Khalifa Haftart háborúját. Hírszerzési információkkal, fegyverekkel, kiképzőkkel segítettek Haftar tábornokot a szélsőségesek elleni küzdelemben. Egyiptom érdeke, hogy mihamarabb felszámolják az összes dzsihadista szervezetet Líbiában, mert tartanak tőle, hogy az egyiptomi határon iszlamista fegyveresek szivároghatnak át, ami veszélyezteti Egyiptom biztonságát.⁷² Egyiptom légitámadást is végrehajtott líbiai területen az Iszlám Állam állásai ellen 2015-ben, miután a terroristák kivégeztek 20 egyiptomi kopt keresztényt.⁷³

Csádnak hosszú időre visszanyúló kapcsolata van Líbiával, ami nem éppen mentes a

---

⁶⁸Falat épít a kormány a tunéziai határon, origo.hu, 2015.07.08. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20150708-tunezia-merenylet-szusza-terrorista-hatarzar-libia.html> Megtekintve: 2019. május 5.

⁶⁹Túszdiplomácia kezdődött Tunézia és Líbia között, index.hu, 2015.10.23. https://index.hu/kulfold/2015/10/13/tuszdiplomacia_kezdodott_tunezia_es_libia_kozott/ Megtekintve: 2019. május 5.

⁷⁰Algériában van Kadhafi felesége és három gyereke, origo.hu, 2011.08.29. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20110829-libia-algeriaban-van-kadhafi-felesege-es-harom-gyereke.html> Megtekintve: 2019. május 5.

⁷¹Libya's Haftar threatens to 'move battle to Algeria', middleeastmonitor.com, 2018.09.10. <https://www.middleeastmonitor.com/20180910-libyas-haftar-threatens-to-move-battle-to-algeria/> Megtekintve: 2019. május 5.

⁷²Kairó politikai játszmái Líbiában, globoport.hu, 2014.12.17. <http://www.globoport.hu/19888/kairo-politikai-jatszmai-libiaban/> Megtekintve: 2019. május 5.

⁷³ Hazaszállították a Líbiában lefejezett húsz egyiptomi keresztény holttestét, index.hu, 2018.05.15. <https://index.hu/kulfold/2018/05/15/hazaszallitottak-a-libiaban-lefejezett-husz-egyiptomi-kereszteny-holttestet/> Megtekintve: 2019. május 5.

konfliktusoktól. A csádi-líbiai háborúk gyakorlatilag 1978-tól 1987-ig tartottak. Kadhafi ezen időszak alatt összesen négy alkalommal avatkozott be fegyveres erővel a csádi belpolitikába, melynek záróepizódja a Toyota-háborúként elhíresült konfliktus volt, melynek során a jobban felszerelt és szervezettebb líbiai hadsereg katasztrofális vereséget szenvedett. Ezzel Kadhafi lemondott régóta dédelgetett álmáról, Csád annektálásáról.⁷⁴ A líbiai kormány fekete-afrikai tevékenységének egyébként voltak pozitív hozadécai is: Kadhafi humanitárius segélyeket szállított a Csádban élő dárfúri menekülteknek, illetve segített fenntartani a Szudán és Csád közötti tűzszünetet. Szomáliába és Dárfúrba is békefenntartó alakulatokat telepített, melynek segítségével megelőzték az iszlamisták térnyerését.⁷⁵ Ennek megszűnésével fennál a veszélye annak, hogy a Líbiától délre fekvő fekete-afrikai országokban felerősödnek az iszlamista törekvések, polgárháborúk és ezáltal az észak felé tartó menekültek száma is megnövekszik. Összefoglalva tehát elmondható, hogy Líbia szétesése Kadhafi bukása után meglehetősen negatív következményekkel járt a régióra nézve. Azzal, hogy az országban eluralkodott a káosz, teret engedett a szélsőséges csoportoknak, akik nem egyszer a szomszédos államokban hajtottak végre merényleteket, vagy külföldi állampolgárok életére törtek a határokon belül. A szomszédos államoknak növelniük kellett a védelmi kiadásait, hogy ellensúlyozzák a kialakult kockázatos helyzetet, és biztosítsák a védelmüket a dzsihadistákkal szemben. Emellett számolniuk kellett a Líbiából érkező líbiai és más nemzetiségű menekültekkel, melyek ellátása óriási összegeket emésztett fel. A politikai instabilitás egymás ellen fordított országokat, és felszította a régió korábbi ellenségeskedéseit. A biztonsági, gazdasági, politikai bizonytalanság rányomta bélyegét a teljes régióra, és több száz kilométerre a harcok gócpontjától is érezte hatását, és érezteti a mai napig. Amíg nem rendeződik a líbiai helyzet, addig nem remélhetünk teljes stabilitást a régióban.

4.2. Globális hatások

A líbiai rendszer bukása és a kialakult polgárháború közvetlen hatással van a globális biztonsági, gazdasági és politikai helyzetre, így ezekből a szempontokból kell vizsgáldni. Napjainkban az egyik legtöbbet emlegetett és tárgyalt téma a migráció, és annak hatásai az európai kontinensre. A szubszaharai régió, vagy közismertebb nevén Fekete-Afrika jelenleg a

---

⁷⁴Csád: egy környezettudatos átokföld, hvg.hu, 2013.04.13.

https://hvg.hu/vilag/20130413_a_vilag_legrosszabb_helyei_Csad Megtekintve: 2019. május 5.

⁷⁵A VILÁG KADHAFI UTÁN, demokrata.hu, 2011.09.07. <https://demokrata.hu/vilag/a-vilag-kadhafi-utan-80655/> Megtekintve: 2019. május 5.

világ legszegényebb térsége. Az ottani országokban dúló háborúk, a felfoghatatlan szegénység, éhínség és gazdasági kilátástalanság tömegével indítja útjára a jobb élet reményében a menekülteket. Az arab tavaszt megelőzően is tömegek indultak útnak észak felé a régióból, ugyanakkor az észak-afrikai országok fel tudták tartóztatni a menekültáradatot. Sőt, Líbia előszeretettel alkalmazott fekete-afrikai vendégmunkásokat, akiknek a száma becslések szerint 2011-ben elérte a két és fél millió főt.⁷⁶ Kadhafi egyébként ígéretet is tett 2010-ben arra, hogy megvédi Európát a bevándorlóktól éves 5 milliárd eurós fizetség fejében.⁷⁷ Ugyanakkor Kadhafi bukása után minden megváltozott. A diktátor eltávolítása után az ország helyzete nem tette lehetővé, hogy a határokat megfelelően felügyeljék, így számolatlanul érkeztek a menekültek a fekete-afrikai országokból. Líbiában a földközi-tengeri partszakasz ráadásul 1770 kilométer hosszú, amit a rendszer összeomlása után képtelenség volt ellenőrizni. Jelenleg is ez jelenti a fő ugródeszkát a migránsoknak, akik a jobb élet reményében, a csempészek szolgáltatásait igénybe véve lélekvesztőkön próbálnak átjutni a tengeren, a biztonságot nyújtó Európába. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy a korábban említett fekete vendégmunkásokkal szemben felerősödtek az atrocitások, mivel a felkelők a korábban Kadhafi által fizetett csádi zsoldosokkal azonosították őket.

A földközi-tengeri átkelés ugyanakkor egyáltalán nem biztonságos. A migrációs válság egyik legsúlyosabb évében, 2014-ben több mint 3000 ember veszett oda a Földközi-Tengeren való átkelés közben.⁷⁸ Az Európai Unió tagállamai gyakorlatilag tehetetlenek: ha segítik a menekültek Európába jutását, akkor a menedékkérők számának növekedése egy idő után beláthatatlan következményekkel járna a kontinens számra. Ugyanakkor, ha feltartóztatják vagy visszaküldik őket, akkor újra csónakba szállnak, és ismételten megpróbálnak átkelni – ha egyáltalán erre ismételten lesz lehetőségük. A válságkezelést megnehezíti, hogy az EU-s tagállamok a válság kezdete óta a mai napig nem képviselnek egységes álláspontot a menekültek kérdésben.

Becslések szerint 2008 és 2017 között több, mint 5 millió menedékkérő érkezett az Európai

---

⁷⁶Menekültáradat Európába a Földközi-tengeren át: Líbia az oka?, afrikablog.hu, 2015.09.26.
http://www.afrikablog.hu/menekultaradat-europaba-a-foldkozi-tengeren-at-libia-az-oka/#_ftn1 Megtekintve: 2019. május 5.

⁷⁷The EU's dubious refugee deal, theguardian, 2010.10.20.
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/oct/20/eu-refugee-libya-gaddafi> Megtekintve: 2019. május 5.

⁷⁸IOM Releases New Data on Migrant Fatalities Worldwide: Almost 40,000 Since 2000, iom.int, 2014.09.29.
<https://www.iom.int/statements/iom-releases-new-data-migrant-fatalities-worldwide-almost-40000-2000> Megtekintve: 2019. május 5.

Unió tagállamaiba, és ebből jelentős számú menekült a líbiai útvonalon keresztül indult el.⁷⁹ Fájez esz-Szarrádzs, Líbia miniszterelnöke 2019 áprilisában kijelentette, hogy a Haftar tábornok által indított támadás okozta válsághelyzet akár 800 ezer menekültet indíthat útjára Líbiából Európa felé.⁸⁰

A menekültekkel együtt azonban szélsőséges, dzsihadista elemek is beszivároghatnak az EU-ba, ahogy erre már korábban is volt példa. A háborúk, éhínség és kilátástalan szegénység elől menekülő embertömegek közé könnyedén vegyülhetnek olyan volt harcosok, akik korábban valamelyik iszlamista milíciában szolgáltak – erre sajnos Líbiában bőven akad példa. A sokszor irataik nélkül érkező menekültek közül rendkívül nehéz kiszűrni azokat a személyeket, akik korábban valamilyen fegyveres csoport oldalán harcoltak, és adott esetben a szélsőséges ideológiát nem hagyták maguk mögött. Az Iszlám Államnak vagy az Al-Kaida valamilyen alszervezetének kiváló lehetőség a migrációs válság, hogy terrorista sejteket telepítsenek Európába. Ezek a harcosok szintén előszeretettel aknázzák ki a Líbia káosz helyzete nyújtotta lehetőségeket az átjutásra.

Líbiában – ahogy több más térségbeli országban – a hatalom fő forrása az olaj. Líbia exportbevételeinek 95%-a származik az eladott kőolajból, és jelenleg a Líbiai Nemzeti Hadsereg kezén lévő területeken napi egymillió hordónyi kőolajat termelnek.⁸¹ Ez természetesen nem kerülte el a világ vezető hatalmainak a figyelmét sem. Nekik ugyanis az olaj miatt gazdasági érdekei fűződnek a konfliktus rendezéséhez. Az Egyesült Államok és Oroszország érdekei most egybeesnek a líbiai helyzet kapcsán. Haftar tábornok jelenleg a legeredményesebb szereplő a líbiai polgárháborúban, és Donald Trump egy április 20-ai, a tábornokkal folytatott telefonbeszélgetés során méltatta az eddig elért katonai sikereit. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa ugyanakkor megfogalmazott egy határozatot, amiben elítéli Haftar tábornok tevékenységét, ugyanakkor ezt az USA és Oroszország megvétőzta.

A gazdasági érdekek mellett ugyanakkor nagyon fontos szerepet játszanak a térségbeli hatalmi mozgolódások, melynek jelenleg az egyik legjelentősebb résztvevője Oroszország, aki pénzzel, katonai szakértőkkel és fegyverekkel segíti a tábornokot.

---

⁷⁹Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex Annual aggregated data (rounded), ec.europa.eu, 2019.07.05. https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/MIGR_ASYAPPCTZA Megtekintve: 2019. május 5.

⁸⁰ A líbiai miniszterelnök szerint 800 ezer migráns indulhat el az EU irányába, hvg.hu, 2019.04.15. https://hvg.hu/vilag/20190415_A_libiai_miniszterelnok_szerint_800_ezer_migrans_indulhat_el_az_EU_iranya_ba Megtekintve: 2019. május 5.

⁸¹Mi áll a líbiai konfliktus mögött?, hirado.hu, 2019.04.09. <https://www.hirado.hu/kulfold/kulpolitika/cikk/2019/04/09/mi-all-a-libiai-konfliktus-mogott#> Megtekintve: 2019. május 5.

A nagyhatalmi törekvések mellett szépen kirajzolódik az is, hogy a muszlim világ is megosztott Líbia esetében. Függetlenül saját céljaiktól és érdekeiktől valamint a szövetségi rendszerektől, más országok álltak be Haftar tábornok és mások az esz-Szarrádzs kormány mögé. A tripoli kormányt Katar és Törökország támogatja, míg Haftar tábornokot Egyiptom, Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek.⁸²

Összegezve elmondható, hogy a líbiai válság hatásai túlmutatnak a közvetlen szomszédain és a régióin. A kialakult helyzet súlyos biztonsági kockázatokat okozott Európának, elősegítette a migráció növekedését és újabb hullámokkal fenyeget. A térségben a kialakult konfliktus nyomán nagyhatalmak és regionális hatalmak erősíthetik a pozíciójukat, vagy veszíthetnek befolyásukból.

6. LÍBIA LEHETSÉGES JÖVŐKÉPEI – KONSZOLIDÁCIÓ VAGY KÁOSZ?

6.1. Nyugati típusú demokrácia létrejötte

Európai, vagy nyugati szemmel nézve a demokratizálódás az egyetlen út, ami hosszútávon járható Líbia számára. Ugyan, ennek alapjait Kadhafi 2011-es megdöntése után sikerült lefektetni azzal, hogy demokratikus választásokat írtak ki és tartottak, valamint ennek eredményeképp alakítottak kormányt, mégsem tartott sokáig. A demokratikus rend gyakorlatilag addig működött, amíg az ÁNK a választások után nem volt hajlandó lemondani, és átadni helyét az újonnan kialakított Képviselőháznak. Ahhoz, hogy az országban teljes értékű, nyugati típusú demokrácia jöhessen létre, hosszú utat kellene még bejárnia Líbiának. Első lépésként Haftar tábornoknak mihamarabb el kellene foglalni a fővárost, hogy az államhatalmat valamiképp vissza lehessen állítani, mivel erre a jelenlegi tripoli kormányzat nem képes. Ezután kialakult helyzetre való tekintettel új, minden demokratikus követelménynek megfelelő választásokat lenne szükséges kiírni. A választások előtt azonban a politikai színteret meg kell tisztítani a szélsőséges elemektől, kizárva az iszlamista kötődésű pártokat. A választások eredményének megfelelően kell kormányt alakítani, amit mihamarabb el szükséges lenne elismertetni a teljes nemzetközi közösséggel.

A folyamatba érdemes lenne külföldi, például európai uniós szakértőket is bevonni (választási

---

⁸²Újabból káoszba fulladhat Líbia, a háttérben Putyin szövögeti a szálakat, hvg.hu, 2019.04.13. https://hvg.hu/vilag/201915_harcok_libiaban_kie_azolaj_orsz_babjatek_haftar_halojaban Megtekintve: 2019. május 5.

megfigyelőket, jogászokat, politikai szakértőket, tanácsadókat), ugyanakkor idegen fegyveres erők, missziók telepítése nem jöhetne szóba. A biztonságot helyi erőkkel kell szavatolni, mivel a külföldi katonák jelenléte csak növelné a feszültséget az országban.

Második lépésként létre kell hozni egy egységes, jól felszerelt, nagy létszámú nemzeti hadsereget, mely a kormány irányítása alatt működik. Nagyon fontos, hogy az újonnan létrejövő hadsereg erősen központosított legyen, a kapott utasításokat a katonák feltétel nélkül hajtsák végre, ugyanakkor a főparancsnokok ne szerezhessenek túlzott befolyást. A hadsereg felett végig erős polgári kontrollt kell gyakorolnia a központi kormánynak. A hadsereg főparancsnokai közvetlenül a miniszterelnöknek és a hadügyminiszternek kell, hogy feleljenek. Ennek a hadseregnek lenne a feladata, hogy az országot megtisztítsa majd az illegálisan működő milíciáktól, lefegyverezze a civileket és biztosítsa az ország szuverenitását külső támadásokkal szemben. Ugyanakkor a városokban a rendfenntartást át kell adni a rendőrség kezébe, és a katonákat – amint a biztonsági helyzet ezt lehetővé teszi – vissza kell hívni az utcákról a laktanyákba.

Nem elég azonban a rendet megteremteni, azt meg kell szilárdítani, és biztosítani, hogy fenn is maradjon. A kormánynak tárgyalóasztalhoz kell ültetni a különböző vallási, törzsi, etnikai csoportok képviselőit, és közösen megoldást találni a fennálló problémákra, valamint rendezni a vitás helyzeteket. A kormánynak egy olyan sokszínű és tagolt országban, mint Líbia szorosán együtt kell működnie a különböző csoportok vezetőivel, különben könnyen előfordulhat, hogy egy elégedetlen közösség fegyvert fog és megpróbálja erőszakkal érvényre juttatni akaratát. Fontos, hogy minden csoport, legyen az törzsi vallási vagy etnikai, egyenlő bánásmódban részesüljön, és azonos jogokkal rendelkezzen.

Biztosítani kell a sajtó és szólásszabadságot. Nem szabad engedni, hogy a különböző médiumok kizárólag a kormány kezében összpontosuljanak, és csak propagandát, vagy a kormány által szűrt tartalmat sugározzanak. Nem lehet továbbá megtorlással súlytani azokat, akik kritizálják a kormány tevékenységét. Ugyanakkor nagyon fontos azt is biztosítani, hogy minél szélesebb néprétegekhez eljussanak hírek, az ország és a nagyvilág történései.

Szét kell választani továbbá a hatalmi ágakat. Egymástól függetlennek kell lennie a törvényhozói, a bírói és a végrehajtói hatalomnak.

A demokratikus berendezkedés kialakításánál sokkal nehezebb feladat fenntartani és hosszútávon működtetni a rendszert. Ha a belső feltételek nem adóttak, akkor a demokrácia Líbiában rövidtávon megbukna. A kormánynak törekednie kell arra, hogy ezeket a belső feltételek megteremtse. Az egyik legfontosabb a működő gazdaság kialakítása: csökkenteni kell a társadalom különböző rétegei közötti szakadékot, az ellentéteket a város és a vidék között, és

mindent megtenni a szegénység felszámolásáért. Líbia természeti adottságai és a gazdag olajkincs lehetővé tennék ezt, csupán egy olyan erős és feddhetetlen, a nép feltétlen szolgálata iránt elkötelezett központi kormányzatra lenne szüksége, akik kiaknáznák az ország lehetőségeit.

Röviden összefoglalva azokat a tényezőket kellene kiiktatni, amik a kialakult helyzetért felelősek, illetve amik egyáltalán az arab tavasz elindulásához vezettek korábban. A korrupciót felszámolni, az elit mérhetetlen gazdagodását megszüntetni, a fegyveres erőket civil felügyelet alá vonni, biztosítani az alapvető szabadságjogokat és egyenlőséget, csökkenteni a szegénységet és a társadalmi egyenlőtlenséget, és megteremteni a demokrácia működéséhez elengedhetetlen intézményrendszert.

6.2. Egy új diktatúra kialakulása

A jól felszerelt és szervezett LNA élén álló Khalifa Haftar tábornok jelenleg Tripolit ostromolja. Ha a város a kezére kerül, könnyen előfordulhat, hogy önkényesen kikiáltja magát az ország első számú vezetőjének. A hadseregre támaszkodva a fővárosból irányítva kiterjesztheti hatalmát a teljes országra, elfoglalva azokat a területeket, ahol még jelenleg nincs befolyása. Abból kiindulva, hogyan számolt le az elmúlt években a különböző szélsőséges csoportokkal, iszlamistákkal, nem kérdés, hogy tűzzel-vassal próbálná meg kiiktatni azokat a milíciákat, akik ellene küzdenek, és nem ismerik el a hatalom kizárólagos birtokosaként.

A kezére kerülő olajkitermelésből bőségesen finanszírozhatná az irányítása alatt álló hadsereget, amivel előbb vagy utóbb leszámolhatna minden ellenségével az országhatárokon belül. Az persze akár évekig is eltarthatna, amíg az ország legelszigeteltebb részein harcoló, utolsó ellenállókat is legyőzi.

Ahhoz viszont, hogy hatalmát hosszú távra bebetonozza, nem elegendő leszámolni az ellene lázadókkal. Mivel egy katonai diktátor elsősorban a hadseregre támaszkodik, folyamatos hadi fejlesztésekre, bővítésekre és létszámnövelésre van szüksége. A katonáknak kiemelt státusza lenne az új rendszerben, egyfajta elitet képeznének a főtisztek és tábornokok. Ugyanakkor nem lehet kizárólag a hadseregre támaszkodva működtetni egy diktatúrát. A fegyveres erők között megkülönböztetett szerep jutna a különböző titkosszolgálatoknak, mint például a belső vagy a külső elhárítás. Besúgók, hírszerzők, elhárítók széles és kiterjedt hálózatát kellene létrehozni, mely folyamatosan felügyeli a katonaság feltétlen lojalitását, ellátja információkkal a vezetést és kiszűri azokat, akik veszélyt jelentenek a rendszerre. A hírszerzés ugyanakkor nem csak a

hadsereget felügyelné. A civil lakosságot szintén folyamatosan monitorozni kellene, hogy elejét vegyék mindennemű mozgolódásnak, forradalmi kísérletnek. A módszerként nem szükséges a szomszédba menni: Kadhafi rendszerének korábbi szolgálóit könnyedén lehetne rehabilitálni, és integrálni az újonnan létrejövő szervezetekbe, hogy „szakértelmükkel” hozzájáruljanak a diktatúra kiépítéséhez.

A szabadságjogok korlátozása és a cenzúra természetes velejárója az állam működésének, ahogy a médiumokat is a kormány felügyelné.

Az erősen világi beállítottságú Haftar tábornok nem engedne teret az iszlamizációnak, a szélsőségesek térnyerésének. Leszámolna a vallási terrorizmussal az országban, kemény kézzel nyomná el a szélsőséges és terrorista szervezeteket. Törzsek területi autonómiájáról szó sem lehetne, és minden olyan törekvést elfojtana a különböző csoportok részéről, amik megbonthatják az ország egységét.

Valószínűleg az állam felügyelné az olajkitermelést, mint az ország legfontosabb bevételi forrását, de az összes jelentősebb gazdasági szektort is központilag felügyelnék.

Moszkva fontos stratégiai érdeke, hogy a térségben szövetséges országra leljen. Jelenleg ugyanis nincs olyan észak-afrikai ország, ami kimondottan jó viszonyban lenne Oroszországgal. Ha Haftar tábornok kerül hatalomra úgy, hogy Moszkva jelentős anyagi és katonai támogatást nyújt neki, akkor hosszútávon elképzelhető, hogy akár katonai támaszpontot hozhassanak létre az oroszok Líbiában. Ezzel Szíria után Líbia lenne a második olyan ország, ahol Oroszországnak földközi-tengeri támaszpontja lehetne, mellyel növelhetné a befolyását a térségben, és „közelebb” kerülhetne Európához. Líbia szempontjából is fontos lenne egy erős szövetséges. Elképzelhető ugyanis, hogy ha Haftar katonai diktatúrát hoz létre az országban, akkor elszigetelődne a nemzetközi közösségtől, így tőlük segélyekre, vagy bármilyen más anyagi vagy politikai támogatásra nem számíthatna. Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy bár Haftar tábornokot jelenleg Oroszország támogatja a háttérből, ugyanakkor legfőbb közvetlen támasza pillanatnyilag az egyiptomi el-Szisi rezsim.

A líbiai néptől sajnos nem idegen a diktatórikus berendezkedés. Moammer Kadhafi több mint negyven évig működtette demokratikusnak egyáltalán nem nevezhető rendszerét az országban. Elképzelhetőnek tartom ugyanakkor, hogy mind regionális, mind globális biztonsági szempontból csak egy erős kézzel irányított, katonai erőre támaszkodó rendszer képes jól működni Líbiában. Ezzel persze alapvető emberi jogok sérülnének nap mint nap, de az egyelőre végeláthatatlan vérontást meg tudná szüntetni. Más kérdés, hogy mennyi idő kellene, hogy egy újabb forradalom elsöpörje a regnáló vezetést, és újra a polgárháborúba taszítsa az országot.

6.3. Teljes anarchia

Visszatekintve Líbia 2011 és 2019 közötti eseményeire világosan látszik, hogy szinte le sem zárnak egy konfliktust a felek, már ki is robban a következő. Kadhafí halála után hiába indult el valamiféle demokratikus irányba tartó változás, hosszabb ideig tartó alkotmányos rend és fegyvern nyugvás nem állt be. Előfordulhat, hogy a jelenleg Tripolit ostromló Haftar tábornoknak nem sikerül elfoglalnia a fővárost, vagy a harc során annyira meggyengül hadereje, hogy képtelen lesz rövid időn belül a teljes országra kiterjeszteni hatalmát. Ebben az esetben könnyedén Szíriához hasonló sorsa juthat az ország.

Kevés az esélye annak, hogy a 2014 óta tartó második líbiai polgárháború békés, diplomáciai úton érne véget. A jelenleg harcoló felek nem igazán próbáltak közelíteni egymáshoz, és a nemzetközi közösség különböző tagjai által szervezett tárgyalások, egyeztetések sem vezetett sikerre. Ha a háború nem zárul le rövid időn belül tárgyalások útján, vagy valamelyik fél katonai győzelme nyomán, akkor annak nagyon súlyos következményei lehetnek, nem csak Líbiára, hanem a teljes térségre, de akár Európára nézve is.

Egy még jobban elhúzódó konfliktus rengeteg emberáldozattal járna, akik nem kizárólag katonák. A líbiai, illetve az egyéb térségbeli háborúk, felkelések korábbi tapasztalatai azt mutatják, hogy a harcoknak ugyanolyan mértékben elszenvedői a civilek, mint a fegyveresek. A harcoló felek nem kímélik a polgári létesítményeket, és gyakran élő pajzsként is felhasználják a civileket. A közvetlen hatások mellett ugyanakkor számolni kell a közvetett hatásokkal is. Amíg a térségben háború dúl, az élet nem a megszokott menetrend szerint halad. A közlekedés nehézkessé és veszélyessé válik, az infrastruktúra pusztul, a kórházak, egészségügyi létesítmények nem üzemelnek megfelelően: telítettek, vagy éppenséggel le vannak rombolva. Akadozhat az áramellátás, és a vízhálózat megrongálódásával az emberek nem jutnak tiszta ivóvízhez. Az ország amúgy sem túl jó állapotban lévő gazdasága könnyedén teljesen összeomolhat, ahonnan a háború befejeztével még nehezebb lesz talpra állítani. Az, ha a háború nem zárul le rövid időn belül, és nem szilárdul meg a rend – legyen az diktatórikus vagy sem – a szélsőséges szervezetek malmára hajtja a vizet. Egy olyan országban, ahol nincs központi kormányzás, vagy nem elég erős és nem tud felmutatni egy ütőképes, jól

szervezett haderőt, könnyen megerősödhetnek az iszlamista szervezetek. Ennek több oka is van. Egyrészt azok a fiatalok, akik az évek óta tartó harcok miatt kerültek kilátástalan helyzetbe, és csalódtak a Kadhafi bukását követően megválasztott és hatalomra került vezetőkben, könnyedén radikalizálódhatnak. Ezek a fiatalok – főleg ha már harci tapasztalatot szereztek korábban – kitűnő utánpótlást jelenthetnek a dzsihadista szervezeteknek. Másrészt, ha központi vezetés nem tudja ellenőrzése alatt tartani a teljes országot (beleértve ebbe a határok őrizetét), akkor a szélsőséges könnyebben tudnak külföldről beszivárogni és kiképzőtáborokat, bázisokat létrehozni, működtetni. Előfordulhat az is, hogy a kaotikus helyzetet kihasználva a nemrég Szíriában és Irakban legyőzött Iszlám Állam harcosai Líbiában lelhetnek új „otthonra”.

Egy elhúzódó, teljes Líbiára kiterjedő háborúba minden bizonnyal beavatkoznának szomszédos, térségbeli országok, valamint az Egyesült Államok és Oroszország. A kérdés csupán az, hogy milyen mértékben. Egy ilyen jellegű konfliktusban való részvétel több szempontból is jó lehetőség ezen országok számára. Jelezhetik elkötelezettségüket az egyik vagy a másik harcoló fél iránt, ezzel bebiztosítva pozíciójukat a háború utáni időszakra. Erőt mutathatnak a többi országnak haderejük felvonultatásával, bevetésével. Továbbá a nagyhatalmak és regionális középhatalmak részére ez kiváló terep, hogy éles működés közben figyelhessék meg a rivális országok haditechnikáját, vagy próbálják ki saját, új fejlesztésüket. Végül, de nem utolsó sorban, egy háborúban való részvétel a legkiválóbb módja annak, hogy „formában tartsanak” egy hadsereget, és friss harci tapasztalatokat szerezzenek.

Világosan látható tehát, hogy egy elhúzódó polgárháború legnagyobb vesztese maga a Líbiai nép, és a szélsőségesek, valamint a környező országok és nagyhatalmak lehetnek a haszonélvezői. Emellett súlyos biztonsági kockázatot is jelenthet Európára nézve, hiszen a harcok és az összeomló gazdaság elől a Földközi-Tengeren keresztül líbiai menekültek százezrei indulhatnak el az Unió biztonságot és jólétet ígérő országaiba.

Véleményem szerint a totális anarchiánál, amivel egy fent vázolt helyzet fenyeget, egy Kadhafiéhoz hasonló diktatúra is élhetőbb, biztonságosabb és stabilabb helyzetet teremtené.

ÖSSZEFOGLALÁS

Bár az arab tavaszt kezdetben nagy lelkesedéssel fogadta a nemzetközi közösség nagy része, nem mindenhol azt az eredményt hozta, amit vártak tőle. Ahogy több országban, úgy Líbiában sem jobb a helyzet jelenleg a 2011 előtti állapotokkal összevetve. Megfigyelhettük, hogy, bár súlyos harcok és nemzetközi beavatkozás segítségével elmozdították hatalmából Moammer Kadhafit, és lefektették egy demokratikus állam alapköveit a szabad választásokkal és az eredményeknek megfelelő kormányalakítással, a rendszer nagyon gyorsan, kártyavárként omlott össze.

Nem voltak adottak a külső és belső feltételek ahhoz, hogy az elindult változás véglegesen révbe érjen, és a kialakult rendszer megszilárduljon. A legfontosabb tényezők, melyek ezt meggátolták: Líbia törzsi, etnikai és vallási sokszínűsége, ami megosztotta az országot; a különböző régiók közötti ellentétek; a térségben futótűzként terjedő iszlám radikalizmus, az országon belül létrejövő hatalmi körök ellenségeskedése egy megegyezésre képtelensége; versenyfutás az ország legfontosabb erőforrása, az olaj feletti ellenőrzésért; az újonnan megalakult kormányok gyengekezűsége; a regionális és nagyhatalmi törekvések általi külső befolyásolás.

Kijelenthetjük továbbá, hogy az arab tavasz és forradalom nyomán megbuktatott diktátor után Líbia gyakorlatilag teljesen szétesett, és egy véget nem érő polgárháborúba süllyedt. Az ország sokkal rosszabb állapotban van, mint 2011 előtt, gazdasága romokban, közbiztonságról nem beszélhetünk, a kormány (kormányok) képtelenek fenntartani ellenőrzésüket a teljes ország fölött. Ez pedig kiváló terep a szélsőséges megerősödéséhez és ahhoz, hogy milliós nagyságrendű menekültáradatot indítson el Európa irányába.

Egyelőre nem látni a konfliktus végét. Egy évtizedekig kemény kézzel irányított és összefogott, majd szinte teljesen elpusztított ország romjain kell valahogy újra élhető és működő államot létrehozni, de előbb a fegyvereknek kell elhallgattatni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Besenyő János – Majsai Viktor, 2012: Országismertető Líbia, 90. o.
- Csicsmann László, 2008: Demokratizálódás a Közel-Keleten és Észak-Afrikában, 247. o.
- Csicsmann László, 2008: Demokratizálódás a Közel-Keleten és Észak-Afrikában, 248. o.
- Dirk Vandewalle, 2006: A History of Modern Libya, 18. o.
- Dirk Vandewalle, 2006: A History of Modern Libya, 31-32. o.
- Dirk Vandewalle, 2006: A History of Modern Libya, 32. o.
- N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 86. o.
- N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 87. o.
- N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 164-165. o.
- N. Rózsa Erzsébet: Az arab tavasz, 165. o.
- N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 167. o.
- N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 168. o.
- N. Rózsa Erzsébet, 2015: Az arab tavasz, 169. o.
- Az athéni demokrácia kialakulása jellemzői, *tortenelemklub.com*. 2014.04.13.
<https://web.archive.org/web/20140413131554/http://tortenelemklub.com/okor/99-az-atheni-demokracia-kialakulasa-jellemzi-tanulmany?catid=3%3Aokori-goeroegoek#> Megtekintve: 2019. április 19.
- A MODERN DEMOKRÁCIÁK MŰKÖDÉSE, *debrecen.magiszteralapitvany.hu*.
2018.09.03. http://debrecen.magiszteralapitvany.hu/wp-content/uploads/2015/10/TO_67.-A_modern_demokr%C3%A1ci%C3%A1k_m%C5%B1k%C3%B6d%C3%A9se.pdf
Megtekintve: 2019. április 20.
- Tunisia: President Zine al-Abidine Ben Ali forced out, *bbc.com*, 2011.01.15.
<https://www.bbc.com/news/world-africa-12195025> Megtekintve: 2019. április 20.
- Öt évvel ezelőtt söpört végig az arab tavasz az észak-afrikai és közel-keleti térségen, *hvg.hu*.
2016.01.24. https://hvg.hu/vilag/20160124_Ot_evvel_ezelott_soport_vegig_az_arab_tav
Megtekintve: 2019. április 21.
- More than 570 thousand people were killed on the Syrian territory within 8 years of revolution demanding freedom, democracy, justice, and equality, *syriahr.com*. 2019.03.15.
<http://www.syriahr.com/en/?p=120851> Megtekintve: 2019. április 21.
- Nagyhatalmi megegyezés lehet a vége a nyolc éve tartó pusztításnak, *24.hu*, 2019.03.07.
<https://24.hu/kulfold/2019/03/07/sziria-polgarhaboru-aszad-usa/> Megtekintve: 2019. május 3.
- King of Jordan Dismisses His Cabinet, *nytimes.com*, 2011.02.02.
<https://www.nytimes.com/2011/02/02/world/middleeast/02jordan.html> (Megtekintve: 2019. április 22.)
- A világ legszívósabb gerillái, *index.hu*, 2018.11.23.
https://index.hu/kulfold/2018/11/23/jemen_huszik_milicia_felkelok_katonai_ero/
(Megtekintve: 2019. április) 22.
- Horváth Jenő: Líbia története az olasz gyarmati korszakban, 1911–1947, *edit.elte.hu*, 2012.
<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/32273/HorvathJeno.pdf?sequence=1&jsAllowed=y> (Megtekintve: 2019. április 6.)
- Északkelet-afrikai hadműveletek, 1940-41, *masodikvh.hu*, 2014.04.10.
<https://web.archive.org/web/20140410113958/http://www.masodikvh.hu/hadszinterek/eszak-afrika/2164-eszakkelet-afrikai-hadmveletek-1940-41> Megtekintve: 2019. április 6.

1969. szeptember 1. | Kadhafi puccsot hajt végre Líbiában, *rubicon.hu*
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1969_szeptember_1_kadhafi_puccsot_hajt_vegre_libiaban/ Megtekintve: 2019. április 8.

AZ ARAB VILÁG FENEGYEREKE BUDAPESTEN – KADHAFI ELSŐ KELET-EURÓPAI ÚTJA, *ntf.hu*, 2018.06.23. https://ntf.hu/index.php/2018/06/23/az-arab-vilag-fenegyereke-budapest-en-kadhafi-első-kelet-europai-utja/#_ftn1 Megtekintve: 2019. április 9.

Kadhafit sejtették a magyar áldozatokat is követelő Lockerbie-merénylet mögött, *mult-kor.hu*, 2017.12.21. <https://mult-kor.hu/kadhafit-sejtettek-a-magyar-aldozatokat-is-kvetelo-lockerbie-merenylet-mggt-20171221?pIdx=2> Megtekintve: 2019. április 10.

Az öbölháború főpróbája, *index.hu*, 2016.04.15.
https://index.hu/tudomany/tortenelem/2016/04/15/az_obolhaboru_foprobaja/ Megtekintve: 2019. április 10.

Ünnepelteti magát a megtúrt vezér, *origo.hu*, 2009.09.01.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20090901-libia-moammer-kadhafi-40-eve-van-hatalmon.html> Megtekintve: 2019. május 2.

Líbia gyártott atombomba alapanyagot, *origo.hu*, 2004.02.20.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20040220libia.html> Megtekintve: 2019. május 2.

Líbia atomfegyver tervrajzát adta át az ellenőröknek, *origo.hu*, 2004.01.24.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20040124libia.html> Megtekintve: 2019. május 2.

Líbia csak tiszta vizet csinálna az atomból, *index.hu*, 2006.03.27.
<https://index.hu/kulfold/libia0317/> Megtekintve: 2019. április 11.

Líbia: harc városról városra, *nol.hu*, 2011.03.02.
https://web.archive.org/web/20110302081753/http://nol.hu/lap/vilag/20110301-libia_harc_varosrol_varosra# Megtekintve: 2019. április 11.

Fordulat az arab világban, *index.hu*, 2011.03.29.
https://index.hu/kulfold/2011/02/18/lazongas_az_arab_vilagban/ Megtekintve: 2019. április 11.

Odacsaptak Kadhafinak a vérontást megeléglő országok, *origo.hu*, 2011.03.20.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20110320-haboru-kezdodott-libiaban-amerikai-raketacsapas-francia-legi-tamadas.html> Megtekintve: 2019. április 12.

Bemutatjuk a Líbia elleni szövetséges haderőt, *origo.hu*, 2011.03.20.
<https://www.origo.hu/tudomany/20110320-libia-tamadas-hadmuvelet-repulogepek-hajok-bemutatjuk-a-szovetseges-haderot.html> Megtekintve: 2019. április 12.

France sent arms to Libyan rebels, *washingtonpost.com*, 2011.06.30.
https://www.washingtonpost.com/gdpr-consent/?destination=%2fworld%2ffrance-sent-arms-to-libyan-rebels%2f2011%2f06%2f29%2fAGcBxkqH_story.html%3f&utm_term=.3a158e8c91e8 Megtekintve: 2019. április 13.

UK expels Gaddafi diplomats and recognises Libya rebels, *bbc.com*, 2011.07.27.
<https://www.bbc.com/news/uk-politics-14306544> Megtekintve: 2019. április 16.

Mystery over Libyan rebel commander's death, *aljazeera.com*, 2011.07.29.
<https://www.aljazeera.com/news/africa/2011/07/2011728202129941725.html> Megtekintve: 2019. április 13.

Megindult a végső támadás Szirt ellen, *index.hu*, 2011.10.07.
https://index.hu/kulfold/2011/10/07/megindult_a_vegso_tamadas_szirt_ellen/ Megtekintve: 2019. április 13.

Meghalt Kadhafi, *index.hu*, 2011.10.20.
https://index.hu/kulfold/2011/10/20/karnyujtasnyira_kadhafi_utoolso_eroinek_bukasa/ Megtekintve: 2019. április 14.

Bejelentették Líbia felszabadulását, origo.hu, 2011.10.23.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20111023-bejelentettek-libia-felszabadulasat-az-atmeneti-nemzeti-tanacs-vezetoi.html> Megtekintve: 2019. április 14.

Törésvonalak országa – A líbiai választás eredményei és tanulságai I.rész, korkep.sk, 2012.09.13.
<https://korkep.sk/cikkek/kulugyek/2012/09/13/toresvonalak-orszaga-a-libiai-valasztas-eredmenyei-es-tanulsagai-i-resz/> Megtekintve: 2019. április 15.

Party Profile: The National Forces Alliance, libyaherald.com, 2012.07.01.
<http://www.libyaherald.com/2012/07/01/party-profile-the-national-forces-alliance/#axzz5myDFYXdE> Megtekintve: 2019. május 2.

Hatvan év után választhatnak a líbiaiak, origo.hu, 2012.07.06.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20120706-teljesen-kiszamithatatlan-a-libiai-valasztas.html> megtekintve: 2019. május 3.

Álsághelyzet, hvg.hu, 2014.05.28.
https://hvg.hu/hetilap.vilag/201422_szeteso_libia_alsaghelyzet Megtekintve: 2019. április 15.

Egyoldalúan tűzszünetet hirdetett a Líbiai Hajnal, hvg.hu, 2015.01.17.
https://hvg.hu/vilag/20150117_Egyoldaluan_tuzszunetet_hirdetett_a_Libia Megtekintve: 2019. április 16.

Megszilárdította líbiai pozícióit az Iszlám Állam, honvedelem.hu, 2015.11.17.
https://honvedelem.hu/cikk/54137_megszilarditotta_libiai_pozicioit_az_iszlam_llam Megtekintve: 2019. április 16.

Líbia szétesőben, hvg.hu, 2014.09.07.
https://hvg.hu/vilag/201436_libia_szetesoben_fekete_seregek Megtekintve: 2019. április 17.

Hárman párban, hvg.hu, 2016.04.13.
https://hvg.hu/hetilap.vilag/201616_libiai_egysegekormany_harman_parban Megtekintve: 2019. április 17.

Újból káoszba fulladhat Líbia, a háttérben Putyin szövögeti a szálakat, hvg.hu, 2019.04.13.
https://hvg.hu/vilag/201915_harcok_libiaban_kie_azolaj_orsz_babjatek_haftar_halojab_an Megtekintve: 2019. április 17.

Menekültek ezrei Líbia és Tunézia határán, index.hu, 2011.03.03.
https://index.hu/kulfold/2011/03/03/menekultek_ezrei_varnak_libia_es_tunezia_hataran/ Megtekintve: 2019. május 5.

Tunézia lezárta határátkelőjét Líbia felé, hirhatar.com, 2015.08.01.
<http://hirhatar.com/tunezia-lezarta-hataratkelojet-libia-fele/> Megtekintve: 2019. május 5.

Terrortámadás Tuniszban külföldi áldozatokkal, nol.hu, 2015.03.19.
<http://nol.hu/kulfold/lovesek-es-tuszejtis-tuniszban-1522807> Megtekintve: 2019. május 5.

Lövöldözés volt két tunéziai szállodánál, index.hu, 2015.06.26.
https://index.hu/kulfold/2015/06/26/lovoldozes_volt_egy_tuneziai_szallodanal/ Megtekintve: 2019. május 5.

Nevetve gyilkolt a tunéziai merénylő, origo.hu, 2015.06.27.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20150627-mosolyogva-indult-gyilkolni-a-tuneziai-merenylo.html> Megtekintve: 2019. május 5.

Falat épít a kormány a tunéziai határon, origo.hu, 2015.07.08.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20150708-tunezia-merenylet-szusza-terrorista-hatarzar-libia.html> Megtekintve: 2019. május 5.

Túszdiplomácia kezdődött Tunézia és Líbia között, index.hu, 2015.10.23.
https://index.hu/kulfold/2015/10/13/tuszdiplomacia_kezdodott_tunezia_es_libia_kozott/ Megtekintve: 2019. május 5.

Algériában van Kadhafi felesége és három gyereke, origo.hu, 2011.08.29.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20110829-libia-algeriaban-van-kadhafi-felesege-es-harom-gyereke.html> Megtekintve: 2019. május 5.

Libya's Haftar threatens to 'move battle to Algeria', middleeastmonitor.com, 2018.09.10.
<https://www.middleeastmonitor.com/20180910-libyas-haftar-threatens-to-move-battle-to-algeria/> Megtekintve: 2019. május 5.

Kairó politikai játszmái Líbiában, globoport.hu, 2014.12.17.
<http://www.globoport.hu/19888/kairo-politikai-jatszmai-libiaban/> Megtekintve: 2019. május 5.

Hazaszállították a Líbiában lefejezett húsz egyiptomi keresztény holttestét, index.hu, 2018.05.15.
<https://index.hu/kulfold/2018/05/15/hazaszallitottak-a-libiaban-lefejezett-husz-egyiptomi-kereszteny-holttestet/> Megtekintve: 2019. május 5.

Csád: egy környezettudatos átokföld, hvg.hu, 2013.04.13.
https://hvg.hu/vilag/20130413_a_vilag_legrosszabb_helyei_Csad Megtekintve: 2019. május 5.

A VILÁG KADHAFI UTÁN, demokrata.hu, 2011.09.07. <https://demokrata.hu/vilag/a-vilag-kadhafi-utan-80655/> Megtekintve: 2019. május 5.

Menekültáradat Európába a Földközi-tengeren át: Líbia az oka?, afrikablog.hu, 2015.09.26.
http://www.afrikablog.hu/menekultaradat-europaba-a-foldkozi-tengeren-at-libia-az-oka/#_ftn1 Megtekintve: 2019. május 5.

The EU's dubious refugee deal, theguardian, 2010.10.20.
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/oct/20/eu-refugee-libya-gaddafi> Megtekintve: 2019. május 5.

IOM Releases New Data on Migrant Fatalities Worldwide: Almost 40,000 Since 2000, iom.int, 2014.09.29. <https://www.iom.int/statements/iom-releases-new-data-migrant-fatalities-worldwide-almost-40000-2000> Megtekintve: 2019. május 5.

Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex Annual aggregated data (rounded), ec.europa.eu, 2019.07.05. https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/MIGR_ASYAPPCTZA Megtekintve: 2019. május 5.

A líbiai miniszterelnök szerint 800 ezer migráns indulhat el az EU irányába, hvg.hu, 2019.04.15.
https://hvg.hu/vilag/20190415_A_libiai_miniszterelnok_szerint_800_ezer_migrans_indulhat_el_az_EU_iranyaba Megtekintve: 2019. május 5.

Mi áll a líbiai konfliktus mögött?, hirado.hu, 2019.04.09.
<https://www.hirado.hu/kulfold/kulpolitika/cikk/2019/04/09/mi-all-a-libiai-konfliktus-mogott#> Megtekintve: 2019. május 5.

Újból káoszba fulladhat Líbia, a háttérben Putyin szövögeti a szálakat, hvg.hu, 2019.04.13.
https://hvg.hu/vilag/201915_harcok_libiaban_kie_azolaj_orsz_babjatek_haftar_halojaban Megtekintve: 2019. május 5.